

Najveća skijališta u Bosni i Hercegovini kao dio turističke ponude

Stanković, Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Međimurje in Čakovec / Međimursko veleučilište u Čakovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:110:088160>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Međimurje in Čakovec Repository -
Polytechnic of Međimurje Undergraduate and
Graduate Theses Repository](#)

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I
SPORTA

Elena Stanković

**NAJVEĆA SKIJALIŠTA U BOSNI I HERCEGOVINI
KAO DIO TURISTIČKE PONUDE**

ZAVRŠNI RAD

Čakovec, rujan 2023.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I
SPORTA

Elena Stanković

**NAJVEĆA SKIJALIŠTA BOSNE I HERCEGOVINE
KAO DIO TURISTIČKE PONUDE**

**THE LARGEST SKI RESORTS OF BOSNIA AND
HERZEGOVINA AS PART OF THE TOURIST OFFER**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

mr.sc. Ivan Hegeduš, v. pred.

Čakovec, rujan 2023.

Čakovec, 20. veljače 2023.

ZAVRŠNI ZADATAK br. 2022-MTS-R-95

Pristupnik: **Elena Stanković (0313024997)**
Studij: Redoviti preddiplomski stručni studij Menadžment turizma i sporta
Smjer: Menadžment turizma

Zadatak: **Najveća skijališta u Bosni i Hercegovini kao dio turističke ponude**

Opis zadatka:

Skijališta diljem Europe i svijeta postaju atraktivan dio turističke ponude najčešće u zimskim mjesecima. Najrazvijenije skijališta u Europi imaju Francuska, Austrija, Švicarska... No međutim kakvo je stanje što se tiče skijališta u Bosni i Hercegovini? Ima li na navedenom području dosta skijališta koja bi moglo privući skijaše i iz drugih dijelova svijeta a ne samo lokalno stanovništvo? Jesu li skijališta u Bosni i Hercegovini puno jeftinija u odnosu na zapadna skijališta Europe ili ona samo privlače lokalno stanovništvo? Kako i na koji način se promoviraju skijališta u Bosni i Hercegovini? Koji su njihovi glavni turistički aduti? Kakva je infrastruktura navedenih skijališta i kakvi su njihovi smještajni kapaciteti? Iz koji zemalja dolaze skijaši u Bosnu i Hercegovinu? Kakva je obrazovna struktura lokalnog stanovništva koji rade u smještanim jedinicama? Kakva je budućnost skijališta i Bosni i Hercegovini zbog klimatskih promjena? Mora li se održavati turizam na navedenim lokacijama samo u zimskim mjesecima ili se može napraviti turistička ponuda i za ljetne mjesece? Ima li smisla ulagati u smještajne kapacitete ako je popunjenost kapaciteta tijekom cijele godine slabo iskorištena? Postoje li kakve manifestacije koje se odvijaju na skijalištima tijekom cijele godine ili se navedene manifestacije odvijaju samo u zimskim mjesecima?

Rok za predaju rada: 20. rujna 2023.

Mentor:

mr. sc. Ivan Hegeduš, v. pred.

Predsjednik povjerenstva za
završni ispit:

ZAHVALA

Veliku zahvalnost, u prvom redu, dugujem svom mentoru na nesebičnoj pomoći i stručnom vođenju pri izradi ovog završnog rada. Također, zahvaljujem svojoj obitelji, dečku i prijateljima na strpljenju i pruženoj motivaciji.

Elena Stanković

Sažetak

Dok se neke susjedne zemlje oslanjaju samo na more i širenje ljetnog turizma, Bosna i Hercegovina u zadnjih par godina izrazito je razvila svoj zimski turizam. Zbog svojeg geografskog položaja ima povoljne uvjete za maksimalno iskorištavanje svojeg potencijala. Bosna i Hercegovina ima brojna prekrasna mjesta koja su se počela uređivati kako bi bila dostupna turistima. Podarena je jedinstvenom prirodom no kao da je tak sada počela raditi na širenju zimskog turizma. Popularnost je dobila i zahvaljujući svojim skijalištima, koja mame turiste iz gotovo cijele Europe. Skijanje je već nekad bio omiljeni zimski sport, no nisu si ga svi mogli priuštiti. Dok su brojni skijaši hrlili u Alpe i zapadnije krajeve Europe, skijališta Bosne i Hercegovine su se polako razvijala i vukla turiste svojim prihvatljivim cijenama. Skijanje u ovom predjelu privlači sve više i više turista svake godine. Planinski masivi koji se protežu kroz cijelu državu osiguravaju široki spektar mogućnosti i raznovrsnost. Ova zemlja se proslavila razvojem Jahorine, najpoznatijeg skijališta u državi, koji je dobio i elitni status, što su prepoznale i brojne slavne osobe koje odsjedaju tamo. Osim Jahorine i druga skijališta su na dobrom putu da slijede ovaj primjer. Posljednjih par godina Bosna i Hercegovina je dosta ulagala i u promociju svoje zemlje. Sada, kad je svijet više no ikad digitalan, turizam nema drugo opcije nego stalno unaprjeđivati svoju promociju. Upravo to su postigli i raznim manifestacijama i događanjima koja se nude tijekom zimske sezone. No, kako se pojedina mjesta razvijaju, tako pak nažalost druga propadaju zbog onemogućenih uvjeta za zadržavanje snijega. Jedan od glavnih problema s kojima se susreću i svjetska skijališta pa tako i ona u Bosni i Hercegovini je klima, tj. globalno zatopljenje. Ponekad je to zima, no bez snijega, a ponekad ima snijega ali visoke temperature sprječavaju njegovo zadržavanje. Bosna i Hercegovina ulaže u svoja skijališta i nastoji ih održavati što kvalitetnijima, no nekad što zbog manjka financijskih resursa, što zbog ljudskog kadra, ne uspijevaju biti konkurencijom kakvom bi mogli biti.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, turizam, zimski turizam, skijanje, turistička ponuda, turist, razvoj, potencijal

Sadržaj

Sažetak

1. UVOD	7
2. TURIZAM.....	2
2.1. Turizam Bosne i Hercegovine.....	3
2.2. Zimski turizam	6
3. NAJVEĆA SKIJALIŠTA U BOSNI I HERCEGOVINI	10
3.1 Olimpijski centar Jahorina	11
3.2. Olimpijski centar Bjelašnica	14
3.3. Olimpijski centar Vlašić.....	17
4. USPOREDBA SKIJALIŠTA BOSNE I HERCEGOVINE S FRANCUSKIM I AUSTRIJSKIM SKIJALIŠTIMA.....	20
5. ISTRAŽIVANJE STAVOVA POSJETITELJA NAJVEĆIM SKIJALIŠTIMA BOSNE I HERCEGOVINE	22
5.1 Metodologija istraživanja	22
5.2. Rezultati provedenog istraživanja.....	24
5.3. Ograničenja istraživanja.....	35
6.ZAKLJUČAK.....	36
7. Literatura	38
PRILOZI.....	40

1. UVOD

Bosna i Hercegovina ili kako ju još vole nazivati „Vječni izazov“ smještena je u jugoistočnoj Europi, te graniči s Hrvatskom, Srbijom i Crnom Gorom. Na prostoru od 51.129 kilometara četvornih, danas živi oko 3.270.000 stanovnika. Od pamtivijeka to je područje na kojem su se lomili i spajali svjetovi, kulture i vjere. Impresivna prirodna bogatstva, očuvana kulturno – povijesna baština i topli, srdačni ljudi ono su čime se ova zemlja diči. Epiteta za predstavljanje ove zemlje ne nedostaje, a njezina tradicionalnost i suvremenost, njezino jučer i danas, sve je ono što se može vidjeti i osjetiti na svakom koraku. Turizam Bosne i Hercegovine ima mnogo toga za ponuditi posjetiocima. Planine, rijeke, jezera, šume i nacionalni parkovi nude raznovrsne mogućnosti za aktivnosti na otvorenom. Jedna od najpopularnijih prirodnih atrakcija zemlje je Nacionalni park Una. Kristalno čista rijeka Una idealna je za rafting, koji je poseban po svojim veličanstvenim vodopadima. Od kulturne baštine izdvajaju se gradovi poput Sarajeva, Banja Luke, Mostara i Trebinje. Religiozan turizam također je jedan od najvažnijih u zemlji. Međugorje je jedno od najpoznatijih rimokatoličkih hodočasničkih mjesta u svijetu. U Sarajevu, koje je poznato i kao grad „tri religije“ , nalaze se brojne crkve, džamije i manastiri. Popularan je i seoski turizam, pa mnoga sela i ruralni krajevi nude mogućnost isprobavanja nekadašnjeg autentičnog načina života. Brojna sela u planinama razvile su ovu vrstu turizma zahvaljujući čuvanju tradicije i običaja. Zimski turizam najrazvijeniji na planinama Jahorina, Bjelašnica, Vlašić, Kupres i Blidinje. Planina Jahorina idealna je destinacije za sve željne avanturističkog odmora. Najpoznatije je skijalište s najbolje uređenim stazama u državi a ističe se i po broju staza. Raznovrsna ponuda smještaja i ugostiteljskih objekata na planini također su dio posebnosti planine. Još jedan pravi izazov je planina Bjelašnica, koja ima najzahtjevanije staze u regiji. Sljedeća planina je Vlašić, koja se nalazi u blizini grada Travnik. Ova popularna destinacija osim po skijanju poznata je i po skijaškim zabavama. Planine Kupres i Blidinje manja su skijališta koja uglavnom posjećuje domaće stanovništvo. Sve ove destinacije imaju velik potencijal, no samo ga neke iskorištavaju u većoj mjeri. Osim samog skijanja, bitno je ponuditi i nove, inovativne ideje koje privlače velik broj turista. Jahorina se u tom segmentu ističe po mnogočemu, npr. dodatne atrakcije na skijalištima, razna događanja i dobar balans zimskog i ljetnog turizma. Turiste zasigurno osvajaju prirodne ljepote, otvorenost ljudi, raznolikost življenja, gostoprimstvo domaćina, ali i sigurnost turističke destinacije. Iznimno je bitno da se svaki gost osjeća sigurno prilikom upoznavanja nepoznatih krajeva. Bosna i

Hercegovina idealan je primjer za sigurnu zemlju zbog čega je često i omiljena destinacija (Zherudin, 2020).

2. TURIZAM

Turizam *eng. tourism* je jedna od vodećih industrija današnjice, koja je promijenila čitav život pojedinca. Postoje mnoge definicije turizma a najprihvaćenija je ona koju je izdao UNWTO (World Tourism Organization). Prema toj organizaciji turizam uključuje sve aktivnosti proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine, radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnost za koju bi primili ikakvu naknadu u mjestu kojeg posjećuju“ prema (UNWTO, 1997). Hunziker i Krapf, 1941. turizam su definirali kao ljude koji putuju tj. suma fenomena i odnosa koji proizlaze iz putovanja i boravka za ne rezidente, sve do trenutka kada ovo putovanje ne završi sa stalnim boravkom i nije vezano uz zarađivanje. UNWTO ima značajnu ulogu u svijetu turizma, ova agencija Ujedinjenih Naroda svoj rad je posvetila promociji odgovornog i održivog turizma. Turizam se dijeli na: domaći (uključuje turistička putovanja (i boravak) domicilnog stanovništva (rezidenata) u različite destinacije unutar granica vlastite zemlje), receptivni turizam (uključuje turiste ne-rezidente koji borave u promatranoj zemlji), emitivni turizam (uključuje turistička putovanja rezidenata u druge zemlje), interni (unutrašnji) turizam (predstavlja kombinaciju, ukupnost domaćeg i receptivnog turizma), nacionalni turizam (uključuje sva turistička putovanja domicilnog stanovništva u zemlji i inozemstvu), međunarodni turizam (uključuje kombinaciju, ukupnost receptivnog i emitivnog turizma), intra regionalni turizam (podrazumijeva sva turistička putovanja stanovnika jedne zemlje određene regije u drugu zemlju te iste regije), inter regionalni turizam (podrazumijeva turistička putovanja stanovnika jedne zemlje određene regije u drugu zemlju, ali izvan te regije). Također, može se podijeliti i prema sezonskom karakteru na ljetni (more) i zimski turizam (skijanje) (UNWTO, 1997).

Život danas bio bi nezamisliv bez turizma, on predstavlja „bijeg“ od svakodnevnice te takozvano „punjenje baterija“. Prosječan turist 90-tih godina, putovao bi uglavnom jednom godišnje, na neke popularne lokacije gdje se odvijao masovni turizam. Putovali su elita, plemstvo te obrazovani i poslovni ljudi. Kasnije je to bilo stanovništvo srednjeg staleža a od 1945. godine su počeli putovati svi slojevi u razvijenim zemljama. Ponuda se sastojala od osnovnih elemenata bez većeg broja dodatnih atrakcija (Čavlek, 2011).

Danas, turist želi sve, samo ne ono obično. Razvijaju se i razni trendovi poput rada od kuće, pa ljudi više nisu vezani uz radno mjesto, već to isto mogu obavljati i putujući. Ovaj trend pozitivno je povezan i s razvojem cjelogodišnjeg turizma, jer ta vrsta turista putuje tijekom cijele godine. Neki od trendova su i holistički način putovanja, tj. povezanost s lokalnim stanovništvom. Na takvom putovanju turisti žele suživot s lokalnim stanovništvom, zanima ih njihova kultura, tradicija i način života. Suprotno tomu, neki pak traže netaknutu prirodu i odmak od užurbanog stila života. Traže se mirne lokacije, koje pružaju odmor za dušu i tijelo (<https://poduzetnik.biz/produktivnost/novi-turisticki-trendovi-za-razdoblje-do-2030-godine/>).

Osim navedenog, tu spada i potreba za sigurnošću. U stabilnim zemljama potreba za sigurnošću sve je slabija. No, prilikom pojačanog terorizma, iznenadnim napadima i društvenim krizama ona značajno raste. Cilj je svih djelatnika u turizmu osiguravanje prihvatljive razine sigurnosti koja će turistima omogućiti nesmetan boravak. Najvažniju ulogu u tome ima politika same države i međususjedni odnosi. Važnost turizma očituje se u razvoju brojnih nerazvijenih naselja, razvoja infrastrukture, uređenja okoliša i brojnih pojedinosti u koje se zasigurno ne bi toliko ulagalo da nema prihoda od turizma. Može se zaključiti kako se turizam izrazito mijenja kroz godine. Na to također utječu i negativni aspekti, poput epidemija, bolesti, rata, siromaštva, ekonomije, prirodne nepogode (Matika i Gugić, 2007).

2.1. Turizam Bosne i Hercegovine

Zasigurno bi se moglo reći da je Bosna i Hercegovina u području turizma jako napredovala. Taj uspeh prekinula je pandemija Covid – 19. Turizam Bosne i Hercegovine prije pandemije, bilježio je značajan porast u dolasku i noćenju turista. Potencijal ove zemlje prepoznali su brojni strani turisti, te su mnogi odlučili zamijeniti more s odlaskom u planine i otkrivanje bisera koja ova zemlja nudi. 2019. godina bila je najznačajnija za zemlju, kada je ostvareno 1.641.201 dolaska, što je čak 25,6% posjeta više nego u 2017. godini. Od turizma, 2019. godine, 10,4% globalnog PDV- a i 10,6% svih radnih mjesta ostvareno je za ukupni doprinos globalnoj privredi. Godinu kasnije, 2020., zbog pandemije broj dolaska turista pao je za ogromnih 80%. Turizam gotovo da je prestao postojati, u predviđanja za oporavak u slijedećih nekoliko godina skoro da i nitko nije vjerovao. Međutim, kako je pandemija slabjela, ljudi su iskorištavali svaku priliku da se bar na kratko maknu iz svojeg doma. Tako se ubrzo vratio prijašnji trend putovanja i moglo bi se reći da je sve bilo kao i nekad. 2021. Bosna i Hercegovina je dobila oznaku

#Sigurnog putovanja¹ (*SafeTravel stamp*), što je uvelike doprinijelo povratku turista. Kako je i dalje strah od zaraze bio prisutan, tržište se moralo prilagoditi novim zahtjevima turista te kreirati novu, prilagođenu ponudu (<https://ekonsultacije.gov.ba/legislationactivities/downloaddocument?documentId=1024177>).

Osim 2019. godine, 2022. također bilježi veliku zainteresiranost turista, njih 1.024.182 je odlučilo posjetiti ovu zemlju, što je više od 153,6% u odnosu na 2021. Od toga 33% domaćih turista i 67% stranih. Najviše gostiju dolazi iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, Ujedinjenih Emirata i Turske (<https://fzs.ba/index.php/2023/06/30/statistika-smjestaja-u-turizmu-godisnji-podaci-za-2022/>). Može se zaključiti kako je većina turista iz susjednih zemalja, što je pozitivno zbog dobrih graničnih odnosa, no može prikazivati i lošu promociju, odnosno manjak informacija o zemlji koje se plasiraju na svjetsko tržište kako bi privukli goste iz daljih zemalja. Noćenja je ostvareno ukupno 2.162.713, 144,5% više nego 2021. godine, a više ga ostvaruju strani turisti 69,5%, dok domaći 30,5%. Stranih turista koji noće u Bosni i Hercegovini je najviše iz Hrvatske (12,5%), Ujedinjenih Arapskih Emirata (6,8%), Srbije (6,5%), Njemačke (5,9%) i Turske (5,7%) prema (Federalni zavod za statistiku Bosne i Hercegovine).

¹ Oznaka sigurnog putovanja - omogućava lakše prepoznavanje destinacija, pružatelja smještaja, prijevoza, turističkih atrakcija i slično koji su usvojili nacionalne i svjetske standarde zdravstvene i higijenske zaštite.

Slika 1. Dolasci i noćenja turista

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA
TOURIST ARRIVALS AND TOURIST NIGHTS

	Dolasci turista <i>Tourist arrivals</i>			Noćenja turista <i>Tourist nights</i>		
	ukupno <i>Total</i>	domaći <i>Domestic</i>	strani <i>Foreign</i>	ukupno <i>Total</i>	domaći <i>Domestic</i>	strani <i>Foreign</i>
2019	1.226.975	255.606	971.369	2.379.701	478.496	1.901.205
2020	305.890	176.996	128.894	703.652	413.130	290.522
2021	666.698	288.589	378.109	1.496.230	571.570	924.660
2022	1.024.182	338.132	686.050	2.162.713	659.709	1.503.004
I	52.957	23.725	29.232	115.058	45.339	69.719
II	46.518	20.539	25.979	98.432	39.499	58.933
III	53.907	24.530	29.377	104.375	43.240	61.135
IV	51.434	16.764	34.670	99.534	29.345	70.189
V	97.582	32.430	65.152	197.788	62.973	134.815
VI	98.781	30.311	68.470	209.584	62.411	147.173
VII	130.711	34.355	96.356	308.323	76.553	231.770
VIII	145.735	37.193	108.542	350.199	84.242	265.957
IX	111.907	32.775	79.132	226.872	63.623	163.249
X	99.132	31.145	67.987	189.765	57.122	132.643
XI	65.033	24.851	40.182	127.788	44.542	83.246
XII	70.485	29.514	40.971	134.995	50.820	84.175

Izvor: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/06/4.13.pdf>

Slika 2. Dolasci i noćenja turista prema zemlji prebivališta za 2022. godinu

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA PREMA ZEMLJI PREBIVALIŠTA, 2022.
TOURISTS ARRIVALS AND TOURIST NIGHTS BY COUNTRY OF RESIDENCE, 2022

	Dolasci turista <i>Tourist arrivals</i>	Struktura % <i>Structure %</i>	Noćenja turista <i>Tourist nights</i>	Struktura % <i>Structure %</i>	
Ukupno od toga:	686.050	100,0	1.503.004	100,0	<i>Total of which:</i>
Hrvatska	100.543	14,7	188.343	12,5	<i>Croatia</i>
Ujed. Arapski Emirati	33.521	4,9	101.994	6,8	<i>United Arab Emirates</i>
Srbija	51.657	7,5	97.430	6,5	<i>Serbia</i>
Njemačka	38.771	5,7	87.941	5,9	<i>Germany</i>
Turska	51.350	7,5	85.439	5,7	<i>Turkey</i>
Saudijska Arabija	33.475	4,9	80.679	5,4	<i>Saudi Arabia</i>
Slovenija	38.891	5,7	70.943	4,7	<i>Slovenia</i>
SAD	26.248	3,8	60.477	4,0	<i>United States</i>
Poljska	19.424	2,8	47.046	3,1	<i>Poland</i>
Kuvajt	12.115	1,7	45.952	3,1	<i>Kuwait</i>
Austrija	21.704	3,2	45.022	3,0	<i>Austria</i>
Francuska	14.021	2,0	44.856	3,0	<i>France</i>
Italija	17.919	2,6	39.156	2,6	<i>Italy</i>
Nizozemska	15.358	2,2	38.424	2,6	<i>Netherlands</i>
Crna Gora	16.488	2,4	31.393	2,1	<i>Montenegro</i>
Ostale zemlje	194.565	28,4	437.909	29,0	<i>Other countries</i>

Izvor: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/06/4.13.pdf>

2.2. Zimski turizam

Zimski turizam je područje turizma koje traje otprilike od početka prosinca do kraja ožujka iduće godine, te je uglavnom fokus na skijanju. Ova vrsta turizma nije oduvijek bila toliko popularna. 70 – tih godina dobilo je na značaju, te od tada interes za skijanje neprestano raste. Danas, gotovo da je jednaka zainteresiranost za ljetni i zimski dio turizma. Najpopularnije destinacije za zimski turizam su upravo planinska područja koja su prekrivena snijegom. Prije nekoliko desetljeća skijanje si je mogla priuštiti samo elita, od skupog puta, do skijaške karte i opreme, bilo je to nezamislivo za „prosječnu“ obitelj. Iako ni danas skijanje nije jeftino, mogu se pronaći skijališta koja nude dobar omjer cijene i kvalitete, pa tako pojam „skijanje“ više ne predstavlja luksuz. Osim skijanja, u ovu kategoriju turizma spadaju i *snowboarding*, planinarenje, vožnja motornim saonicama, klizanje, sanjkanje, nordijsko hodanje, skijaško skakanje, slalom i sl.. Svaki sport za sebe priča posebnu priču, a Bosna i Hercegovina je tu da im ponudi najbolje što ima. Zimski turizam ima značajnu ulogu u ekonomiji jer pridonosi razvoju infrastrukture, no s druge strane treba paziti na njegovo djelovanje na okoliš. Masovna izgradnja i brojni turisti tijekom svojeg boravka vrlo brzo mogu trajno uništiti pojedine dijelove prirode. Zbog toga je ključna održiva izgradnja i ekološka osviještenost kako ne bi ostale neizbrisive posljedice. Prema (Bilen-u, 2011). u posljednjih nekoliko godina, u brojnim zemljama diljem svijeta, a posebno u onim razvijenim, na osnovi znanstvenih istraživanja i događanja, došlo je do spoznaje da je ekološka kriza dosegla stupanj kada prijeti ne lokalna, već globalna katastrofa zbog onečišćenja okoliša. *„Morate naučiti svoju djecu da je tlo pod njihovim stopama pepeo njihovih djedova. Nije čovjek tvorac tkanice života: on je samo nit u tkanju. Što god čini tkanici, čini i sebi samome“* (Bilen, 2011).

Da je velika zainteresiranost za zimsku rekreaciju najbolje pokazuju dolasci i noćenja turista.

Slika 3. Dolasci i noćenja turista u prosincu, 2022. godine

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS

	DOLASCI TURISTA <i>TOURIST ARRIVALS</i>				NOĆENJA TURISTA <i>TOURIST NIGHTS</i>			
	XII 2022	Index $\frac{\text{XII 2022}}{\text{XI 2022}}$	Index $\frac{\text{XII 2022}}{\text{XII 2021}}$	Struktura %	XII 2022	Index $\frac{\text{XII 2022}}{\text{XI 2022}}$	Index $\frac{\text{XII 2022}}{\text{XII 2021}}$	Struktura %
UKUPNO <i>TOTAL</i>	70.485	108,4	124,4	100,0	134.995	105,7	120,6	100,0
Domaći <i>Domestic</i>	29.514	118,8	113,0	41,9	50.820	114,1	118,0	37,6
Strani <i>Foreign</i>	40.971	102,0	134,1	58,1	84.175	101,2	122,3	62,4

Izvor: <http://fzs.ba/index.php/publikacije/saopcenjapriopcenja/turizam/>

Slika 4. Dolasci i noćenja turista u siječnju, 2023. godine

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS

	DOLASCI TURISTA <i>TOURIST ARRIVALS</i>				NOĆENJA TURISTA <i>TOURIST NIGHTS</i>			
	I 2023	Index $\frac{\text{I 2023}}{\text{XII 2022}}$	Index $\frac{\text{I 2023}}{\text{I 2022}}$	Struktura %	I 2023	Index $\frac{\text{I 2023}}{\text{XII 2022}}$	Index $\frac{\text{I 2023}}{\text{I 2022}}$	Struktura %
UKUPNO <i>TOTAL</i>	60.993	86,5	115,2	100,0	136.755	101,3	118,9	100,0
Domaći <i>Domestic</i>	23.416	79,3	98,7	38,4	48.129	94,7	106,2	35,2
Strani <i>Foreign</i>	37.577	91,7	128,5	61,6	88.626	105,3	127,1	64,8

Izvor: <https://fzs.ba/index.php/publikacije/saopcenjapriopcenja/turizam/>

Slika 5. Dolasci i noćenja turista u veljači, 2023. godine

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS

	DOLASCI TURISTA TOURIST ARRIVALS				NOĆENJA TURISTA TOURIST NIGHTS			
	II 2023	Index II 2023 I 2023	Index II 2023 II 2022	Struktura %	II 2023	Index II 2023 I 2023	Index II 2023 II 2022	Struktura %
UKUPNO TOTAL	55.779	91,5	119,9	100,0	116.323	85,1	118,2	100,0
Domaći Domestic	21.972	93,8	107,0	39,4	40.784	84,7	103,3	35,1
Strani Foreign	33.807	90,0	130,1	60,6	75.539	85,2	128,2	64,9

Izvor: <https://fzs.ba/index.php/publikacije/saopcenjapriopcenja/turizam/>

Slika 6. Dolasci i noćenja turista u ožujku, 2023. godine

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS

	DOLASCI TURISTA TOURIST ARRIVALS				NOĆENJA TURISTA TOURIST NIGHTS			
	III 2023	Index III 2023 II 2023	Index III 2023 III 2022	Struktura %	III 2023	Index III 2023 II 2023	Index III 2023 III 2022	Struktura %
UKUPNO TOTAL	64.777	116,1	120,2	100,0	123.124	105,8	118,0	100,0
Domaći Domestic	22.296	101,5	90,9	34,4	39.639	97,2	91,7	32,2
Strani Foreign	42.481	125,7	144,6	65,6	83.485	110,5	136,6	67,8

Izvor: <https://fzs.ba/index.php/publikacije/saopcenjapriopcenja/turizam/>

Iz tablica iznad vidljivo je da je prosinac najposjećeniji mjesec s 70.485 dolaska a najviše noćenja je ostvareno u siječnju njih 136.758. Najmanje dolaska broji veljača, 55.779, te je u istom mjesecu zabilježeno i najmanje noćenja 116.323. Razlog tomu ponajviše su vremenske prilike. Mala količina snijega ili previsoke temperature uvjeti su koje skijaši vječno izbjegavaju. Uz to, jedan od najčešćih razloga su školski praznici i blagdani. S toga, nije začuđujuće da je prosinac najomiljeniji mjesec za posjet skijalištima Bosne i Hercegovine.

Smještajni kapaciteti imaju značajnu ulogu u razvoju turističke destinacije. Raznovrsna ponuda smještaja osigurava jednostavniji i brži prihvata gostiju, a destinacija se može kvalitetnije promovirati. Ponuda smještajnih kapaciteta u ovoj zemlji je šarolika, no većinom prevladavaju apartmani za više osoba. U nastavku su uzete dvije vrste smještajnog kapaciteta za dva najposjećenija mjeseca.

Slika 7. Dolasci i noćenja turista prema vrsti smještajnog objekta za prosinac, 2022.

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA PREMA VRSTI SMJEŠTAJNOG OBJEKTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS BY TYPE OF ACCOMMODATION FACILITY

	DOLASCI TURISTA TOURIST ARRIVALS				NOĆENJA TURISTA TOURIST NIGHTS			
	XII 2022	Index $\frac{\text{XII } 2022}{\text{XI } 2022}$	Index $\frac{\text{XII } 2022}{\text{XII } 2021}$	Struktura %	XII 2022	Index $\frac{\text{XII } 2022}{\text{XI } 2022}$	Index $\frac{\text{XII } 2022}{\text{XII } 2021}$	Struktura %
UKUPNO TOTAL	70.485	108,4	124,4	100,0	134.995	105,7	120,6	100,0
Hoteli i sličan smještaj <i>Hotels and similiar accommodation</i>	68.140	107,9	124,7	96,7	129.502	104,9	120,8	96,0
Odmarališta i slični objekti za kraći odmor <i>Holiday and other short-stay accommodation</i>	2.007	121,3	114,8	2,8	4.893	124,5	115,9	3,6
Kampovi i prostori za kampiranje <i>Camps and camping grounds</i>	212	225,5	114,0	0,3	411	263,5	108,2	0,3
Ostali smještaj <i>Other accommodation</i>	126	92,0	138,5	0,2	189	95,0	130,3	0,1

Izvor: <https://fzs.ba/index.php/publikacije/saopcenjapriopcenja/turizam/>

Slika 8. Dolasci i noćenja turista prema vrsti smještajnog objekta za ožujak, 2023.

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA PREMA VRSTI SMJEŠTAJNOG OBJEKTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS BY TYPE OF ACCOMMODATION FACILITY

	DOLASCI TURISTA TOURIST ARRIVALS				NOĆENJA TURISTA TOURIST NIGHTS			
	III 2023	Index III 2023 II 2023	Index III 2023 III 2022	Struktura %	III 2023	Index III 2023 II 2023	Index III 2023 III 2022	Struktura %
UKUPNO <i>TOTAL</i>	64.777	116,1	120,2	100,0	123.124	105,8	118,0	100,0
Hoteli i sličan smještaj <i>Hotels and similiar accommodation</i>	62.610	116,2	120,1	96,7	118.403	105,4	118,2	96,2
Odmarališta i slični objekti za kraći odmor <i>Holiday and other short-stay accommodation</i>	1.816	104,9	112,2	2,8	4.172	113,7	108,0	3,4
Kampovi i prostori za kampiranje <i>Camps and camping grounds</i>	248	-	-	0,4	372	-	279,7	0,3
Ostali smještaj <i>Other accommodation</i>	103	102,0	105,1	0,1	177	104,1	78,7	0,1

Izvor: <https://fzs.ba/index.php/publikacije/saopcenjapriopcenja/turizam/>

3. NAJVEĆA SKIJALIŠTA U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina nudi razne mogućnosti za skijanje diljem zemlje. Neka od najpoznatija i najveća skijališta su Jahorina, koja se smjestila u blizina Sarajeva a poznata je po tome što je bila domaćin za skijaške događaje na Zimskim olimpijskim igrama 1984. godine. Zatim Bjelašnica, također nedaleko od Sarajeva te kao i Jahorina, bila je domaćin Olimpijskim igrama. Nadalje, Vlašić, koji je smješten u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine a privlači turiste dobrim omjerom cijene i ponude. Kupres se nalazi u zapadnom dijelu države, te je također jedno od omiljenih skijališta. Posljednje popularno skijalište je Blidinje a nalazi se u planinskom području Hercegovine, svojom skromnom ponudom privlači uglavnom domaće turiste.

3.1 Olimpijski centar Jahorina

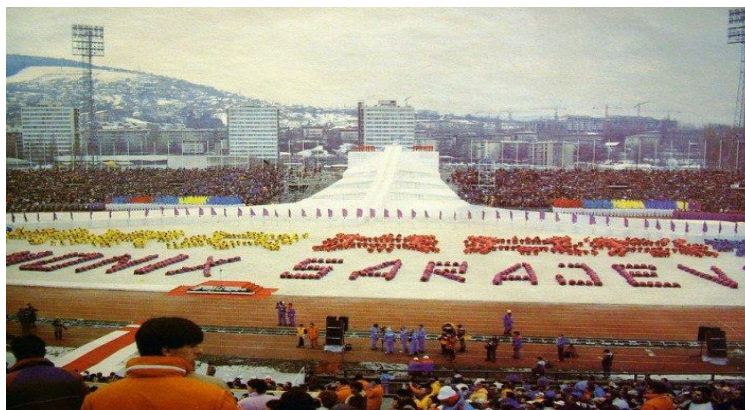
Duž Dinarskog planinskog masiva smjestila se planina Jahorina s najvišim vrhom Ogorjelica, 1.916m nadmorske visine. Ovaj planinski dio sastoji se od više ogranka, koji se protežu 30 – ak kilometara u duljinu i 15 - ak u širinu. Dijeli se na dio Kasindolskog potoka (Kasindoska rijeka), Bistrice (pritoka Miljacke), Paljanske Miljacke i Grabovice (pritoka Prače) na sjeveru, Prače, Lipovačkog potoka i Korijena na istoku, gornjeg toka Kolune (Kolunska rijeka) i Crne rijeke na jugu i Željeznice na zapadu. Ostale planine u ovom planinskom lancu su: Čvrstica, Prenj, Bjelašnica, Treskavica, Zelengora i dr. (Mihčić, 1987). Jahorina pripada dvjema općinama, Pale i Trnovo. Prema popisu stanovništva iz 2013. godine, općina Pale ima 20.909 stanovnika a Trnovo 1.503 (<https://www.oc-jahorina.com/>).

Udaljenost Jahorine do većih gradova u regiji je slijedeća:

- Jahorina - Sarajevo 28 km
- Jahorina - Banja Luka 310 km
- Jahorina - Beograd 320 km
- Jahorina - Zagreb 450 km
- Jahorina - Ljubljana 580 km

Potencijal ove veličanstvene planine prepoznao se već 1984. godine kada su tamo održane već spomenute XIV Zimske olimpijske igre. Sarajevo i Jugoslavija su od 08. – 19. veljače imali čast ugostiti jedne od najboljih sportaša tog doba. Pripreme za održavanje XIV ZOI počele su godinu dana prije, te je do samog početka realizirano ukupno 167 glavnih projekta i više od 400 pomoćnih. Bio je to izrazito bitan događaj za sve stanovnike ove zemlje jer su postignuti brojni rekordi što ujedno znači i veća zarada i bolje promocija za budućnost što se održava do danas. Za sudjelovanje na XIV ZOI prijavilo se rekordnih 49 reprezentacija te je u Bosnu i Hercegovinu stiglo oko 2500 vrhunskih sportaša i njihovih pratitelja. Na Jahorini je 13. veljače organizirana prva olimpijska utrka u veleslalomu. Žene su se natjecale na stazi koja se i danas zove „Olimpijski veleslalom“ dok su muškarci snagu odmjerili na planini u blizini, Bjelašnici. 16. veljače održan je prvi spust a 17. veljače slalom. Sveukupno za izgradnju objekta i infrastrukturu uloženo je 36.631.125 DEM (njemačkih maraka) ili današnjih 18.729.196 eura (<https://www.oc-jahorina.com/>).

Slika 9. Otvorenje XIV ZOI u Sarajevu

Izvor: <https://www.zdici.info/prije-36-godina-pocle-zimske-olimpijske-igre-sarajevo-je-1984-bilo-centar-svijeta>

Zbog planinskog područja, padne obilje snijega a u prilog tome ide i pogodna klima. Spajanje kontinentalne i tople mediteranske klime osigurava dobar zimski i ljetni turizam. Iako su se brojna skijališta u 2022./2023. godini susreli s nedostatkom padalina te posljedično manjim brojem turista, na ovoj planini to nije bio slučaj. Prema podacima iz Olimpijskog centra Jahorine navedeno je da je prosječan broj dana sa snježnim pokrivačem bio je 145, a prosječna visina snijega čak 5m. Za osiguranje idealnih uvjeta, 80% površine staza je u mogućnosti biti pokriveno umjetnim snijegom iz 15 lansera² i 14 snježnih topova. 2022. godine je nabavljen i najmoderniji sistem osvježavanja „SnowFactory“ koji je u mogućnosti proizvoditi umjetni snijeg bez obzira na temperaturu. Takvim sistemom smanjuju se rizici od neuspješne skijaške sezone zbog manjka snijega, te gosti mogu s sigurnošću odabrati ovo skijalište bez straha zbog vremena (<https://www.skijanje.rs/vesti/jahorina-onezavanje-ski-staza-na-praci-sistemom-snowfactory/>).

Prema podacima iz Olimpijskog centra Jahorina sezona 2022./2023. bila je izrazito uspješna. U veljači 2023. godine, posjetio ju je rekordni broj skijaša, njih 105.000, dok je prošle 2022. godine, taj broj bio 93.000. Ova skijaška sezona nudila je 47 kilometara alpskih staza za skijanje sa 16 moderno opremljenih žičara. Ljubitelji noćnog skijanja mogu uživati na 8.5 kilometara staze. Za one koji još nisu sigurni u svoje skijaške sposobnosti, te bi željeli naučiti skijati ili usavršiti svoje vještine, mogu se učlaniti u jednu od skijaških ili „snowboard“ škola koje nude profesionalne učitelje skijanja ili „bordanja“ za djecu i

² Lanser - koristi se za izradu umjetnog snijega

odrasle. Od dodatne ponude za zimsku sezonu otvoren je Olimp bar na samoj stazi u kojem se gotovo svaki vikend okupljaju brojni domaći pjevači. Osim brojnih nastupa, kako bi se privukli gosti, Olimpijski centar Jahorina svaki mjesec nudi razne akcije na kupnju skijaških karata, primjer: „*Winter Wonderland* 19.01.- 22.01.2023. 20% popusta na kupnju karata“. (<https://www.oc-jahorina.com/kalendar-dogadjaja>). U ožujku, 2023. je Jahorina bila domaćin i *Red Bull Home Run* -a, gdje učesnici, skijaši i snowboarderi trče niz planinu do svojih daski a zatim skijaju niz padinu do cilja (<https://www.redbull.com/ba-bs/events/red-bull-home-run-2023-event>). Za nešto mirniju i opuštajuću atmosferu velik je izbor konobi i restorana s tradicionalnom ponudom hrane i pića. Bosna i Hercegovina, pa tako i Jahorina poznata je po pršutu, kajmaku, ćevapima u lepinji, baklavom i mnogim drugim specijalitetima koji upotpunjuju boravak na ovoj planinskoj lokaciji. Inovativni događaji i ponuda od presudnog su značaja za privlačenje novih i zadržavanje starih turista.

Slika 10. Skijaška mapa Jahorine

(Izvor: <https://www.oc-jahorina.com/>)

Osim zimske ponude, Jahorina je „aktivna“ u drugim godišnjim dobima. Kako je ovo mjesto poznato po netaknutoj prirodi, mnogi je koriste kao bijeg od ljetnih vrućina. Skijaške staze se mogu iskoristiti kao putevi do vrha planine, a postoji i kraća opcija, vožnja gondolom. Ljetna sezona počinje krajem lipnja a nudi brojne zanimacije za sve uzraste. „Alpine coaster“ nova je turistička atrakcija koja ima titulu najdužeg boba u Europi, zatim razni panoramski letovi, ZipLine, karting, avanturistički park, turistički vlak i dr. Nezaobilazna atrakcija za sve

posjetitelje je i rafting rijekom Tarom. Na planini se organiziraju i razne utrke, a još neki od događaja koji će se ostvariti u ljeto 2023. su Fashion Weekend Jahorina u sklopu Sarajevo Film Festivala, Summer English Camp, umjetnička kolonija HUB Jahorina i Digital HUB Jahorina. Na samo 28 kilometara je i glavni grad BIH, Sarajevo, isprepleteno tradicijom i poviješću, mjesto je koje treba posjetiti (<https://www.oc-jahorina.com/>).

3.2. Olimpijski centar Bjelašnica

Jedna od najpopularniji zimskih lokacija je i planina Bjelašnica. Ime je dobila po bjelini kamena i po snijegu, koji se zadržava na planini sve do sredine ljeta. Nalazi se u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine a graniči s planinama Igman, Visočicom i Treskavicom. Ubraja se u jedne od najviših planina zemlje s 2067 metara nadmorske visine. Masiv Bjelašnice se može podijeliti u tri glavne skupine. Prvi je centralni masiv sa najvišim istoimenim vrhom (još se naziva i Opservatorij) na kojem se nalazi i meteorološka postaja izgrađena 1894, prva u Bosni i Hercegovini. To je ujedno i najviša stalno nastanjena točka u zemlji. Sa tog mjesta počinjao je i start olimpijskog spusta 1984.. U neposrednoj blizini je vrh Vlahinja (2057 m). Na zapadnom dijelu je Hranisava (1964 m) a na jugu Krvavac (2061 m). Bjelašnica je uz planinu Jahorinu, Igman i Trebević također bila domaćin ZOI. Na njoj se održavao spust za muškarce. Za vrijeme održavanja igara izgrađeni su brojni objekti, no zbog rata su većinom uništeni, te danas čekaju svoju obnovu (Popović, 1935).

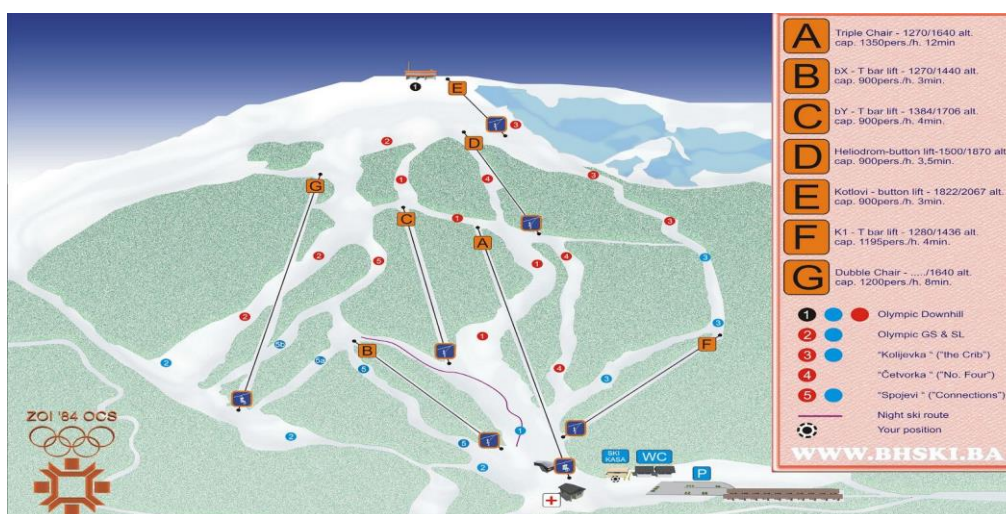
Udaljenost Bjelašnice do većih gradova u regiji je slijedeća:

- Bjelašnica - Sarajevo 36 km
- Bjelašnica - Banja Luka 222 km
- Bjelašnica - Beograd 341 km
- Bjelašnica - Zagreb 433 km
- Bjelašnica - Ljubljana 569 km

Klima Bjelašnice varira između kontinentalnog i mediteranskog utjecaja, s dominacijom alpske i planinske klime. Zbog susreta ovih dviju klima, česte su nagle promjene vremena te česte i

obilne kiše a snježne padaline moguće su već krajem rujna. Na području nižem od 1.500m n.v. prevladava vlažna borealna klima sa svježim ljetom, a sve do petog mjeseca, prosječna temperatura je ispod nule. U sredini ljeta, kada je najtoplije temperatura je oko 22 °C. Prosječna godišnja temperatura iznosi niskih 0,7°C, a najniže ikad zabilježene su -41°C. Zbog izrazito niskih temperatura i dugog zadržavanja snijega, skijaška sezona uglavnom nema problema s nedostatkom snijega, iako je moguće u početnim zimskim mjesecima.. Uz to, na skijalištu postoji mogućnost rada 25 snježnih topova, kako bi staze bile spremne za korištenje. Bjelašnica ima najzahtjevnije staze u regiji, 14 km za uživanje u zimskim sportovima. Od toga, 4 crvene, dvije plave i po jedna crna i zelena staza. 3 sjedežnice i 5 vučnica omogućuju skijašima lakše funkcioniranje. U upotrebi su također i noćne staze. Moguće je iznajmiti skijašku opremu te postoji i skijaški servis (<https://www.dinarskogorje.com/bjelascaronnica.html>).

Slika 11. Skijaška mapa Bjelašnice

Izvor: <https://www.skifun.eu/hr/bosna-i-hercegovina/bjelasnica-resort/>

Od dodatne ponude na skijalištu, postoji škola skijanja, a za najmlađe su uređene posebne dječje staze. Tu su i sanjkališta, staze za nordijsko hodanje koje vode do vrha, uređeni parkovi za *snowboarding*, vožnja motornim saonicama, vožnja *quadom*. Sredinom veljače 2023., Olimpijski centar Bjelašnica je bila domaćin FIS Euro kupa u alpskom skijanju za žene. Kako bi se dostigli FIS standardi, nabavljala se suvremena infrastruktura poput tehnologije za mjerenje vremena, sigurnosna i zaštitna oprema, te sva ostala oprema za velika skijaška

natjecanja. Navedena infrastruktura pomoći će centru za daljnji razvoj i napredak prilikom organiziranja skijaških natjecanja. Još jedan bitan događaj bio je 2022. godine pod nazivom „*Telemach children speed camp*“. Bio je to otvoreni regionalni skijaški kamp za djecu takmičare a uz to i seminar za trenere alpskog skijanja. Cilj ovog projekta bio je da se najbolji bivši i sadašnji takmičari i treneri na praktičan način povežu s mladima te im nekim dijelom prenesu svoje znanje. Na taj bi se način poboljšao napredak mladih, a skijaška platforma bi bila sigurna u svoju budućnost. Na ovoj sportskoj manifestaciji sudjelovali su jedni od najboljih alpskih skijaša, u ulozi promotora i edukatora a to su bili: Ivica Kostelić i Natko Zrnčić Dim iz Hrvatske, bosanskohercegovački olimpijci, Edin Terzić, Rejmon Horo kao i nekoliko vrhunskih trenera iz regije, među kojima su: Prof. Stojan Puhalj i Pavel Grašič, prema (<https://ocbjelasnica.com/>).

Bjelašnica je poznata i po izrazito razvijenom eko i seoskom turizmu. Mnogi planinari odlučuju se na posjet selima u kojima kao da je vrijeme stalo. Na 1472m n.v. nalazi se najviše i najizoliranije planinsko selo Lukomir ili kako ga se još naziva „Posljednje pravo bosansko selo“ Ono je jedinstveno po svojim kamenim kućama koje su prekrivene šindrom od trešnjinog drveta. Prilaz selu nije za svaki automobil, a po dolasku prvog snijega moguće mu je prići jedino skijama ili pješice. Stanovnici sela bave se stočarstvom i poljoprivredom a zimi zbog teških uvjeta sele iz svojih kuća te čekaju proljeće da se ponovo vrate. U blizini se nalazi još nekoliko sličnih sela koja se mogu posjetiti: Šabići, Lukavac, Sinanovići, Umoljani, Mirak i dr. (Zehrudin, 2020).

Slika 12. Selo Lukomir

Izvor: Punkufer (<https://punkufer.dnevnik.hr/tema/lukomir>)

Tijekom ljetne sezone, organiziranom vožnjom *quadovima* mogu se obići sva okolna sela te isprobati njihov tradicionalni ručak i popiti svježe mlijeko. Postoje razne biciklističke staze od

kojih se može birati između brdske ili šumske ture. Popularno je i planinarenje od kojih su najistaknutije rute PD Bijele vode do Šiljak i Lisičja glava. Za dodatnu dozu adrenalina gosti imaju priliku posegnuti sa *paraglajderom* daleko u nebo, iznad Dinarskog gorja. Na raspolaganju su i tereni za poseban doživljaj tenisa ili nogometa (Olimpijski centar Bjelašnica).

3.3. Olimpijski centar Vlašić

Druga po visini, planina Vlašić, smjestila se u centralnoj Bosni. Najviši vrh je Paljenik 1943m n.v. Ime je dobila po starim nomadima Vlasima koji su boravili na planini. Pripada općini Travnik a najzanimljiviji dio za turiste je Babanovac gdje se nalazi i skijaški centar. Zbog gotovo idealnog položaja u sredini zemlje, centar je raznovrsne turističke ponude. Njezin potencijal zbog dobro obilježenih planinskih staza prepoznali su i planinari a najviše se zadržavaju na području Devenčani i vrhu Galice. Vlašić je jedan od najvećih visoravni u zemlji, pod šumom se nalazi 7264 hektara Vlašića, a 2777 hektara je pod pašnjacima. Na Vlašiću se razvija i zdravstveni turizam, zbog kvalitete, zrak pozitivno utječe na krvnu sliku te ima blagodati na osobe koje boluju od plućnih oboljenja ili bronhitisa. 70-tih godina izgrađena je 90m visoka skakaonica te su se tamo održavala međunarodna natjecanja u skokovima pod nazivom „Pokal Vlašić“. Tamo su boravili svjetski najpoznatiji skakači na skijama, što je podosta doprinijelo promociji skijališta. Danas je skakaonica u ruševnom stanju. (Zehrudin, 2020).

Udaljenost Vlašića do većih gradova u regiji je slijedeća:

- Vlašić - Sarajevo 101 km
- Vlašić - Banja Luka 88 km
- Vlašić - Beograd 345 km
- Vlašić - Zagreb 293 km
- Vlašić - Ljubljana 433 km

Prosječna ljetna temperatura na planini iznosi 14.2°C, dok zimska 1°C. Prevladava planinska klima, a snijeg se zna zadržavati i do 90 dana (izvor: <https://vlastic-online.com/klima-na->

vlasicu-babanovcu). Naselje Babanovac je omiljeno mjesto za noćenje na Vlašiću. Sve se nalazi nadomak ruke a smještaj je gotovo na samoj stazi. Poznato je i po dobrim zabavama i noćnom životu. Nedaleko od Babanovca nalazi se malo turističko naselje Eko – FIS. „Naselje je osmišljeno tako da ljubitelji prirode imaju razloga doći i zimi i ljeti jer uz ski staze u ponudi su i brojni sportsko – rekreativni sadržaji. Za istinske zaljubljenike u prirodu dolazak na EKO-FIS Vlašić je pun pogodak!“ (<https://www.eko-fisvlastic.ba/o-nama>).

Slika 13. Turističko naselje Eko – FIS

 Eko Kuće	 Apartmenti	 Zip line
1. Stjena	 Parking	 Ski lift
2. Nela	 Restoran	 Nogomet
3. Melisa	 Zološki vrt	 Tenis
4. Tea	 Jezero	 Rukomet
5. Tamara		
6. Larisa		
7. Markovac		

Eko-Fis Vlašić je idealan za obiteljski odmor i zabavu, ali i za poslovne sastanke i team buildinge. Zajedno ćemo napraviti team building program po mjeri vaših uposlenika i vaše kompanije.

Svojim gostima možemo ponuditi apsolutni mir i odmor. Za istinske zaljubljenike u prirodu dolazak na EKO-FIS Vlašić je pun pogodak!

Dobro nam došli!

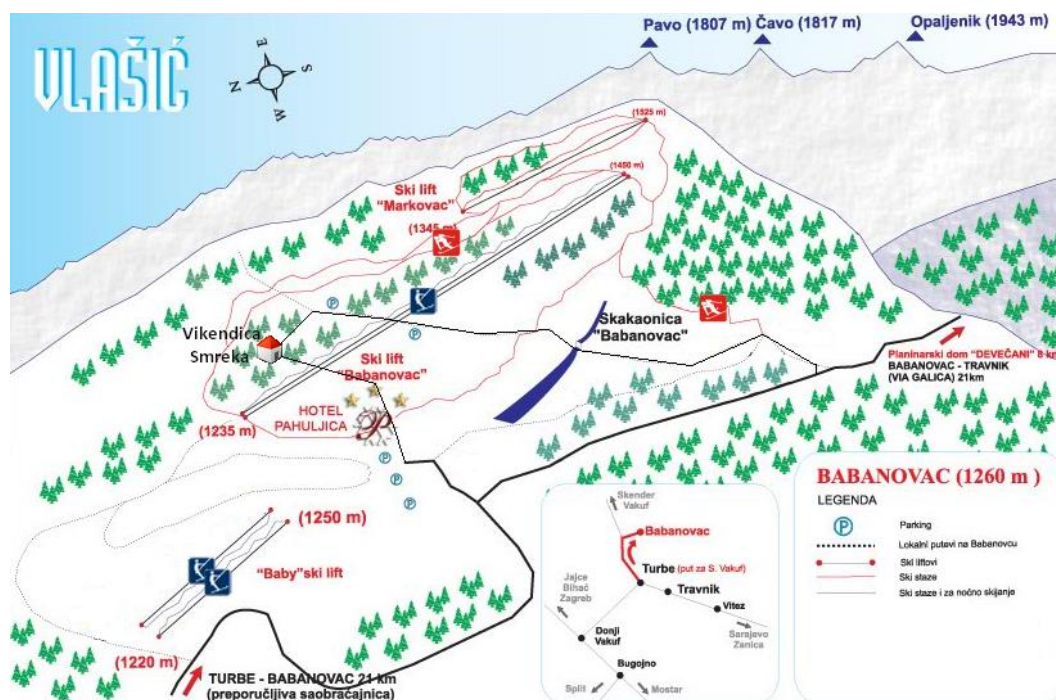
☆☆☆
Turističko naselje

Izvor: <https://www.eko-fisvlastic.ba/o-nama/>

Skijalište raspolaže s oko 14km staza te ima 6 ski liftova. Dvije staze su lake, a dvije nešto zahtjevnije. Noćno skijanje moguće je samo kod ski lifta „Babanovac“. Za one najmlađe ili

starije početnike postoji i „baby lift“ te uređena staza kako bi mogli nesmetano skijati. Osim toga, tu su i škole skijanja za lakše savladavanje tehnika. Vlašić je idealno mjesto za naučiti skijati.

Slika 14. Skijaška mapa Vlašića

Izvor: <https://www.skiportal.hr/skijaliste/vlasic/>

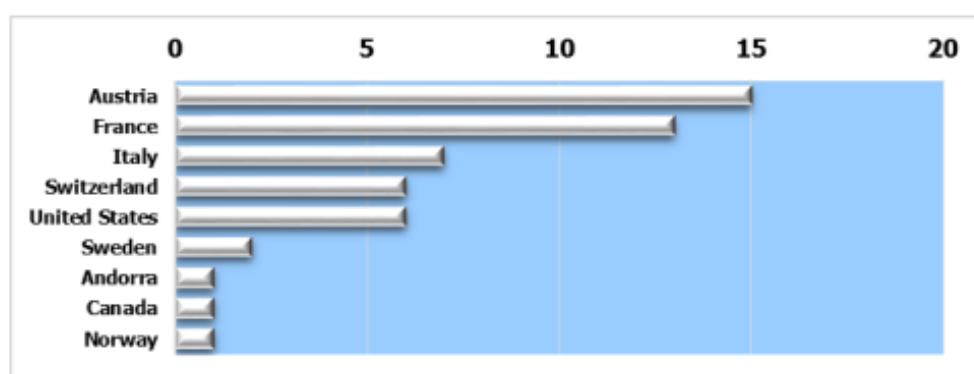
Ljetni turizam popularan je gotovo kao i zimski. Posjetitelji mogu birati između velikog broja staza za planinarenje i šetanje. Mnogi turisti dolaze ljeti kako bi se maknuli od gužve te odmorili dušu u istinskom miru. Osim planinarenja, treba spomenuti i druge prirodne ljepote pa je tako neizostavan vodopad Ilomska ili kako ga još zovu – Skriveni dragulj Vlašića. Nalazi se na istoimenoj rijeci a visok je 25m. Slijedeći je vodopad Ugrić na rijeci Ugi, visok 23m, savršen za uživanje u tišini netaknute prirode. Skriveni na planini nalaze se i ostaci nekadašnjih vojnih objekata i podzemnih tunela. Ostaci su još od vremena Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Od događaja koji se mogu posjetiti ljeti treba izdvojiti „Vlašić Outdoor“, festival sporta, druženja i zabave na kojem je organiziraju razne utrke. Utrke su na 25 ili 50km biciklom ili pak 5,10 ili 25km trčeći. Utrka je zamišljena kao trodnevna manifestacija s ciljem

jačanja ljetnog turizma i promocije. Što se tiče same promocije prepoznata je kvaliteta i uspješnost marketinga od usta do usta. Ovaj noviji način marketinga djeluje tako da daje ljudima razlog da pričaju o određenom proizvodu ili usluzi. Potrošač širi svoja iskustva i mišljenja prilikom razgovora s drugim potencijalnim gostom. Na taj način se olakšava komunikacija te šalje direktna poruka. Pomoću raznih manifestacija i događaja potrošači šire svoje doživljaje, što može uvelike pojačati turizam u zemlji (Hubijar, 2011).

4. USPOREDBA SKIJALIŠTA BOSNE I HERCEGOVINE S FRANCUSKIM I AUSTRIJSKIM SKIJALIŠTIMA

Skijališta Bosne i Hercegovine razlikuju se po mnogočemu od onih u Austriji. Nekad su glavna obilježja prilikom odabira destinacije bila cijena i udaljenost, a danas zbog velikih klimatskih promjena prvo se traže destinacije koje će imati dovoljno snijega. Sezona 2022./2023. mnoge je negativno zatekla s manjkom bijelog pokrivača i nemogućnosti skijanja. Na svjetskom tržištu trenutno je 68 država koje nude skijaške destinacije, a 43% su u alpskom području. Samo Francuska i Austrija imaju skijališta koja broja milijun dolazaka o sezoni. (<https://www.vanat.ch/RM-world-report-2021.pdf>) Prema podacima iz 2021. Njemačka ima najviše skijališta, dok je Austrija na 4 mjestu s njih 253. Bosna i Hercegovina ima 10-ak skijališta od kojih neka nude samo 1km staze ili manje (<https://www.statista.com/statistics/660925/europe-number-of-ski-areas-by-country/>).

Slika 15. Broj skijaških resorta s više od milijun dolazaka po sezoni iz 2021.

Izvor: <https://www.vanat.ch/RM-world-report-2021.pdf>

Prema istraživanju kojeg je provela „European Best Destinations“ o najboljim skijaškim resortima u Europi, 2023., Austrijski Kitzbühel nalazi se na četvrtom mjestu, te Sölden na devetom (<https://www.europeanbestdestinations.com/ski/>).

Tablica 1. Cjenovnik skijališta u Austriji

Skijalište	Cijena u sezoni za jedna dan za odraslu osobu
Kitzbühel	72,00e
Sölden	65,50e
Obertauern	59,00e

Izvor: Vlastita izrada autora

Tablica 2. Cjenovnik skijališta u Bosne i Hercegovine

Skijališta	Cijena u sezoni za jedna dan za odraslu osobu
Jahorina	37e
Bjelašnica	21e
Vlašić	15e

Izvor: Vlastita izrada autora

Tablica 3. Usporedba u km staza skijališta Bosne i Hercegovine i Austrije

Skijališta	Duljina staza
Kitzbühel	173km
Sölden	151km
Obertauern	100km
Jahorina	47km
Bjelašnica	14km
Vlašić	14km

Izvor: Vlastita izrada autora

Iz gore navedenih podataka može se zaključiti kako je razlika u cijenama velika, no opravdana. Austrijska skijališta imaju više cijene, više turista te nude puno kvalitetniji sadržaj. Imaju moderne žičare i dobro povezana skijališta. Nude mnogo više od samog skijanja, na stazama se nalaze razni zabavni parkovi, slalom parkovi, parkovi s skokovima itd. Osim toga, na skijalištima su postavljeni snježni topovi kako bi se sezona mogla neprekidano odvijati. Obertauern je najsnežnije skijalište u Austriji te je 2023. godine zbog toga bio omiljeno mjesto svih koji su se nadali skijanju u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj ili Sloveniji. No to nije situacija i na skijalištima Bosne i Hercegovine, u siječnju 2023. Jahorina i Vlačić bili su gotovo cijeli bez snijega. Visoke temperature onemogućile su uređivanje staza umjetnim snijegom te je sam početak skijaške sezone loše krenuo. Ovakve situacije zbog klimatski promjena mogle bi biti sve češće, pa se postavlja pitanje koja će se skijališta moći nositi s tim a koliko njih će ostati otvoreno samo za šetnje.

5. ISTRAŽIVANJE STAVOVA POSJETITELJA NAJVEĆIM SKIJALIŠTIMA BOSNE I HERCEGOVINE

U prethodno napisanom tekstu govorilo se o tri najveća skijališta Bosne i Hercegovine te o njihovoj turističkoj ponudi. Saželi su se svi najbitniji podaci te je na kraju usporedba skijališta Bosne i Hercegovine s poznatim austrijskim skijalištima. U nastavku će biti prikazani rezultati istraživanja stavova posjetitelja tih skijališta. Ispitanici su svoje odgovore bilježili putem anketnog upitnika u *online* formi, koji se sastojao od 18 pitanja.

5.1 Metodologija istraživanja

Podaci navedeni u ovom dijelu istraživačkog rada prikupljeni su pomoću anketnog upitnika izrađenog u obrascu *Google Forms*. Anketni upitnik sastavljen je na način da ga ispunjavaju samo osobe koje su posjetile neko od skijalište te je zbog toga prikupljanje podataka trajalo od 15. svibnja do 20. srpnja. Za ispunjavanje ovog anketnog upitnika bilo je potrebno oko 5 minuta te su svi odgovori potpuno anonimni i korišteni iznimno samo za završni rad. Istraživanje je provedeno na 151 ispitaniku, a njihovi odgovori su analizirani u daljnjem dijelu ovog rada.

U provedenom anketnom istraživanju bila su provedena pitanja:

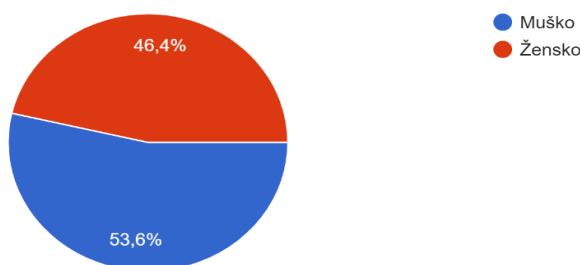
1. Spol
2. Dob
3. Jeste li ikad posjetili jedno od skijališta Bosne i Hercegovine
4. Kako ste pronašli informacije o skijalištu?
5. Koliko puta ste posjetili neko od skijališta Bosne i Hercegovine?
6. Koje skijalište/ta ste posjetili u Bosni i Hercegovini?
7. Koliko ste bili zadovoljni Vašim boravkom na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini?
8. Označite pozitivne segmente koje bi izdvojili kod boravka na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini
9. Koliko ste bili zadovoljni smještajnim kapacitetom na navedenoj destinaciji?
10. Jeste li imali problema s pronalaskom smještaja?
11. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje „DA“ molim označite s kakvim problemima ste se susreli.
12. Koliko ste bili zadovoljni kvalitetom ugostiteljske ponude
13. Koje dodatne atrakcije je imalo skijalište na kojem ste boravili?
14. Molim Vas ocijenite koliko ste bili zadovoljni tim atrakcijama, ukoliko nije bilo dodatnih atrakcija preskočite pitanje.
15. Ima li po Vašem mišljenju dovoljno atrakcija na skijalištima Bosne i Hercegovine?
16. Skijališta Bosne i Hercegovine po Vašem mišljenju nude slijedeće sadržaje
17. Navedite kojih vrsta turističkih atrakcija bi voljeli da ima više
18. Smatrate li da, u budućnosti, skijališta Bosne i Hercegovine imaju dovoljno potencijala konkurirati skijalištima Austrije, Švicarske, Francuske?

5.2. Rezultati provedenog istraživanja

Prvi dio istraživačkog rada činila su sociodemografska pitanja. Prvo i drugo pitanje su tog tipa, gdje su skupljaju općeniti podaci o ispitanicima. Anketni upitnik ispunio je 151 ispitanik. Prema dobivenim podacima iz grafikona 1. veći broj ispitanika činila je muška populacija (53,6%) dok je manji dio bila ženska (46,4%).

Grafikon 1. Spol ispitanika

1. Spol
151 odgovor

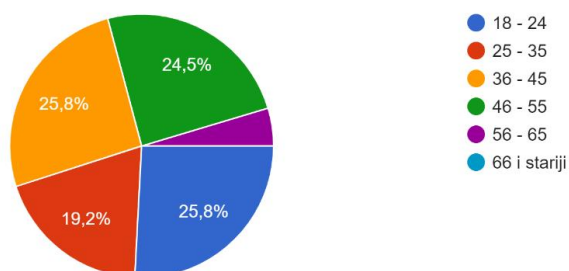

Izvor: Vlastito istraživanje autora

Na drugo pitanje, koje je bilo vezano uz dob ispitanika najviše njih je bilo od 18 – 24 te u rasponu od 36 – 45 godina. Najmanje osoba bilo je u dobi od 56 do 65 godina.

Grafikon 2. Dob ispitanika

2. Dob
151 odgovor

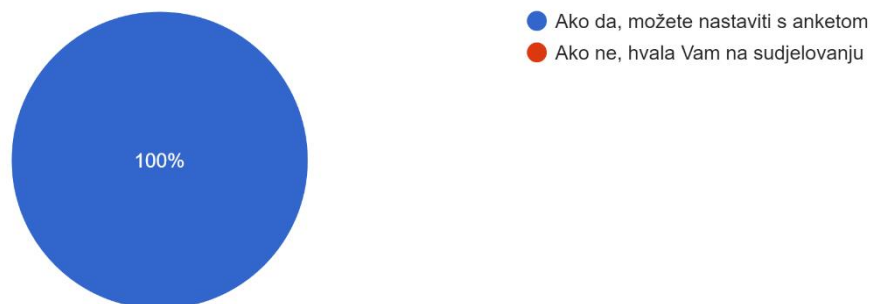
Izvor: Vlastita izrada autora

Pitanje broj 3 bilo je pitanje za provjeru tj. eliminacijsko pitanje. Kako su se tražili isključivo ispitanici koji su posjetili skijališta Bosne i Hercegovine, ovo pitanje bila je potvrda da anketni upitnik ispunjavaju samo te osobe. 100% ispitanika odgovorilo je potvrdno.

Grafikon 3. Ispitanici koji su ostvarili posjet jednom od skijališta Bosne i Hercegovine

3. Jeste li ikad posjetili jedno od skijališta Bosne i Hercegovine?

151 odgovor

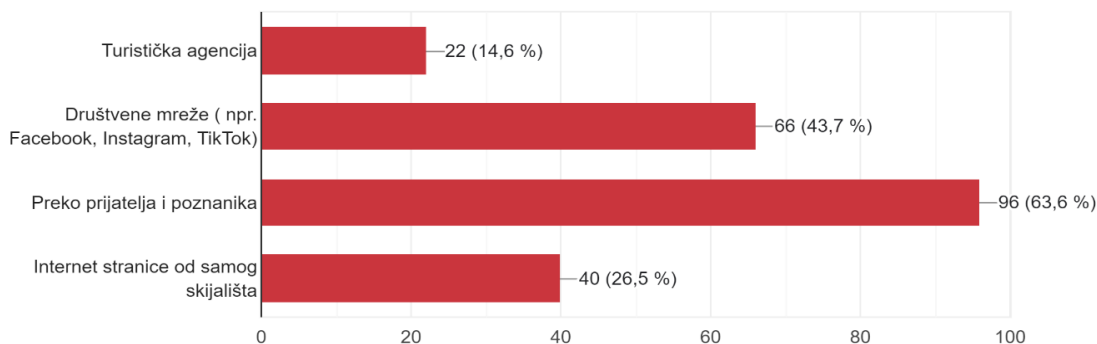
Izvor: Vlastita izrada autora

Promocija turističke destinacije jedno od bitnijih obilježja. Danas se većina informacija pronalazi preko društvenih mreža no u ovom slučaju, najviše je bilo preko prijatelja i poznanika (63,3%), zatim društvene mreže (43,7%), iznenađujuće malo preko Internet stranica samog skijališta (26,5%), što ujedno može biti poticaj da se stranice moderniziraju i bolje promoviraju. Najmanje se informacija saznaje preko turističkih agencija (14,6%) što nije začuđujuće jer većina ljudi odlazi na zimski odmor u vlastitom aranžmanu a turističku agenciju ostavlja za neka daleka putovanja.

Grafikon 4. Način pronalaska informacija o skijalištu

4. Kako ste pronašli informacije o skijalištu?

151 odgovor

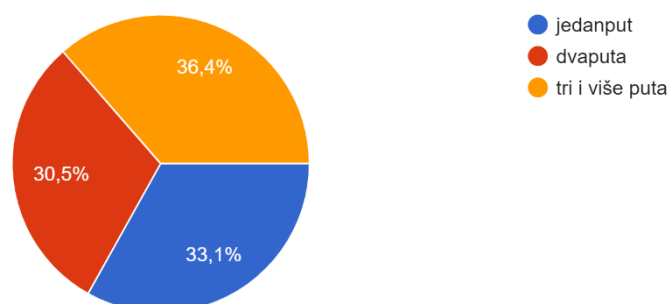
Izvor: Vlastita izrada autora

Pozitivna je činjenica da se ispitanici rado vraćaju na skijališta Bosne i Hercegovine, pa prema grafikonu 5. čak 36,4% njih je posjetilo skijališta tri ili više puta. Ovo je bitan podatak za budućnost kako bi se znalo sviđa li se turistima ponuda ili ne. 33,1% njih je bilo samo jedanput a 30,5% dvaputa.

Grafikon 5. Broj puta koji su ispitanici posjetili neko od skijalište Bosne i Hercegovine

5. Koliko puta ste posjetili neko od skijališta Bosne i Hercegovine?

151 odgovor

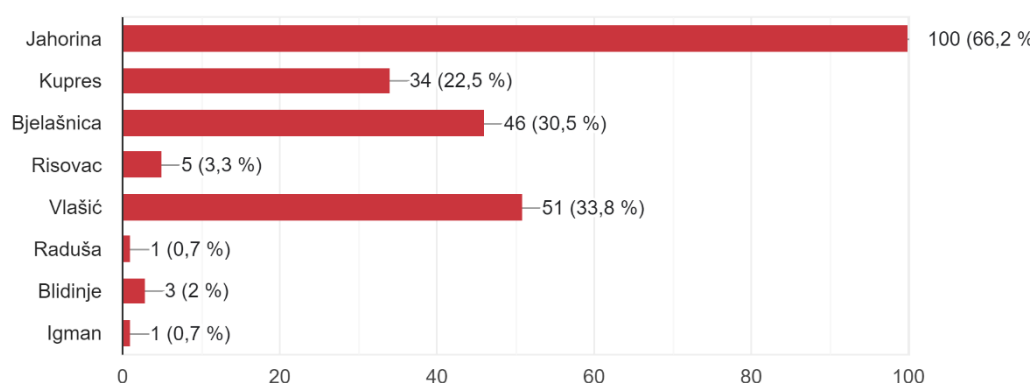
Izvor: Vlastita izrada autora

Skijalište koje je najposjećenije, očekivano je Jahorina (66,2%) koja nudi najviše km staza te dobru turističku ponudu a ujedno je i blizu glavnog grada. Zatim slijede Vlačić (33,8%) i Bjelašnica (30,5%). Najslabije posjećena skijališta su Igman (0,7%), Raduša (0,7%) i Blidinje (2%).

Grafikon 6. Popis skijališta koja su najposjećenija

6. Koje skijalište/ta ste posjetili u Bosni i Hercegovini?

151 odgovor

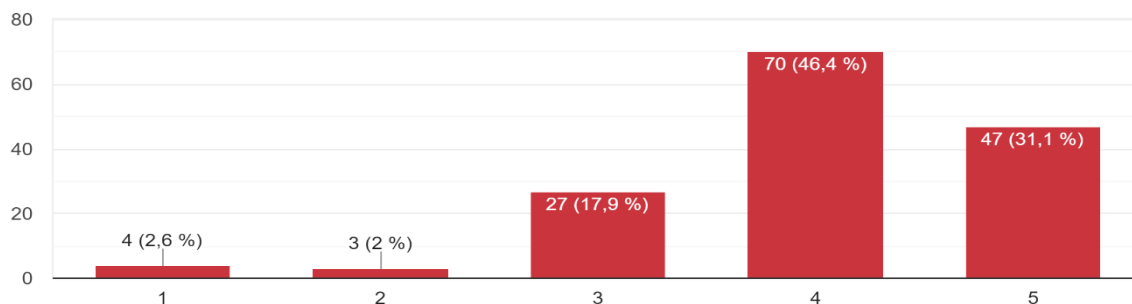
Izvor: Vlastita izrada autora

46,4% ispitanika je svoj boravak ocijenilo s vrlo dobrim, a 31,1% s odličnom ocjenom. U velikoj manjini su oni kojima se ne sviđa njihov boravak, ocjena 1 (2,6%), 2 (2%) a zlatna sredina je 17,9%. Ovi pozitivni rezultati mogu značiti ponovni povratak što je i sam cilj određene turističke destinacije.

Grafikon 7. Ocjena zadovoljstva ispitanika boravkom na određenom skijalištu u Bosne i Hercegovine

7. Koliko ste bili zadovoljni Vašim boravkom na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini?

151 odgovor

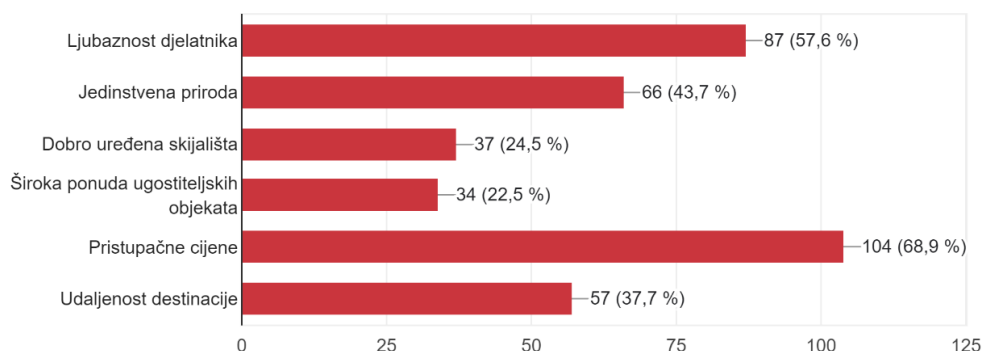
Izvor: Vlastita izrada autora

Prema grafikonu 8., ono što najviše motivira ispitanike da odlaze na skijanje u Bosnu i Hercegovinu su povoljne cijene (68,9%) i ljubaznost djelatnika (57,6%), te se može zaključiti kako ispitanici vole spoj dobre cijene i kvalitete, a vezano uz to idu i jedinstvena priroda (43,7%) te udaljenost (37,7%). Dobro uređena skijališta nisu visoko na popisu (24,5%), što bi moglo biti uzrokovano manjkom snijega ili pak strojeva i ljudskog kadra. Široka ponuda ugostiteljskih objekata nalazi se na zadnjem mjestu (22,5%).

Grafikon 8. Pozitivni segmenti koje su ispitanici izdvojili prilikom boravka na određenom skijalištu Bosne i Hercegovine

8. Označite pozitivne segmente koje bi izdvojili kod boravka na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini?

151 odgovor

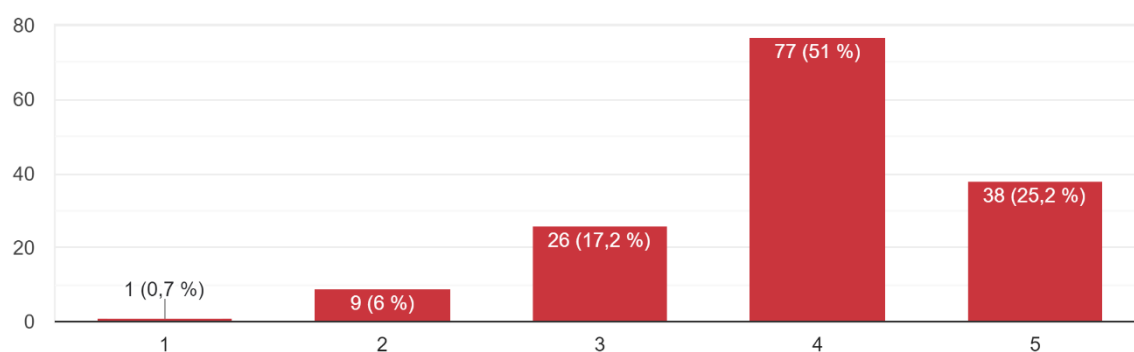
Izvor: Vlastita izrada autora

Smještajni kapaciteti koji prevladavaju na skijalištima Bosne i Hercegovine uglavnom su apartmani s 3 zvjezdice. Za one željne luksuznijih varijanti tu je nekoliko hotela i vila. Visokih 51% zadovoljstvo svojim smještajnim kapacitetu dalo bi ocjenu vrlo dobar, 25,2% odličan, 17,2% dobrim, 6% dovoljnim te 0,7% izrazito lošim.

Grafikon 9. Zadovoljstvo ispitanika smještajnim kapacitetom na navedenoj destinaciji

9. Koliko ste bili zadovoljni smještajnim kapacitetom na navedenoj destinaciji?

151 odgovor

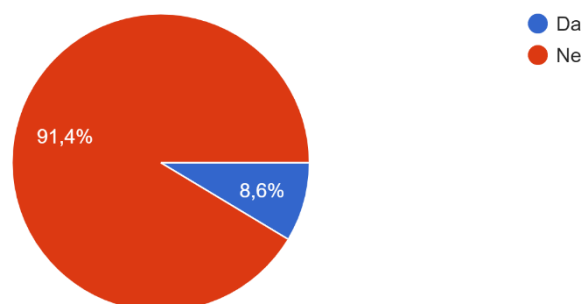
Izvor: Vlastita izrada autora

Pronalazak smještaja na skijalištima zna biti izazovan, ali prema grafikonu 10., 91,4% ispitanika odgovorilo je kako nije imalo nikakvih problema s tim, samo 8,6% naišlo je na suprotne okolnosti.

Grafikon 10. Odgovor ispitanika o problemu pronalaska smještaja

10. Jeste li imali problema s pronalaskom smještaja?

151 odgovor

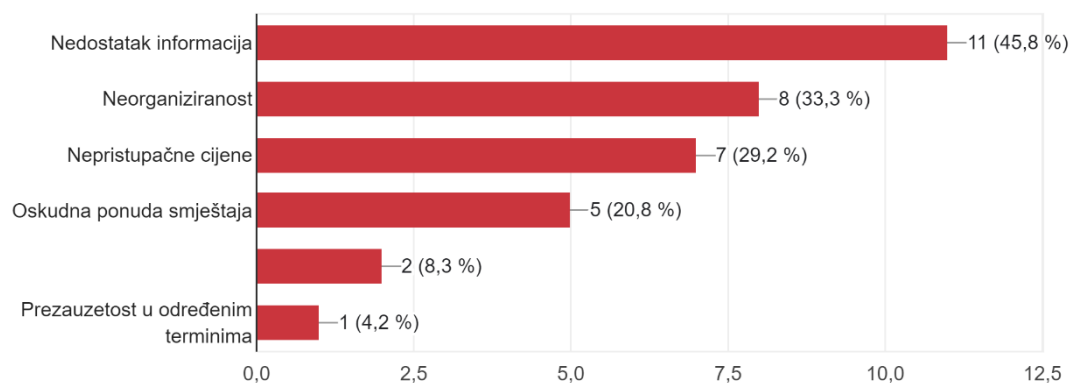
Izvor: Vlastita izrada autora

Najveći problem prilikom pronalaska smještaja bio je nedostatak informacija (45,8%), problem koji je povezan s zastarjelim stranicama zatim neorganiziranost (33,3%), tu spada slaba komunikacija između vlasnika i turista, visoke cijene (29,2%), oskudna ponuda smještaja (20,8) i prezauzetost u sezoni (4,2%).

Grafikon 11. Problemi s kojima su se ispitanici susreli prilikom pronalaska smještaja

11. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje "da" molim označite s kakvim problemima ste se susreli.

24 odgovora

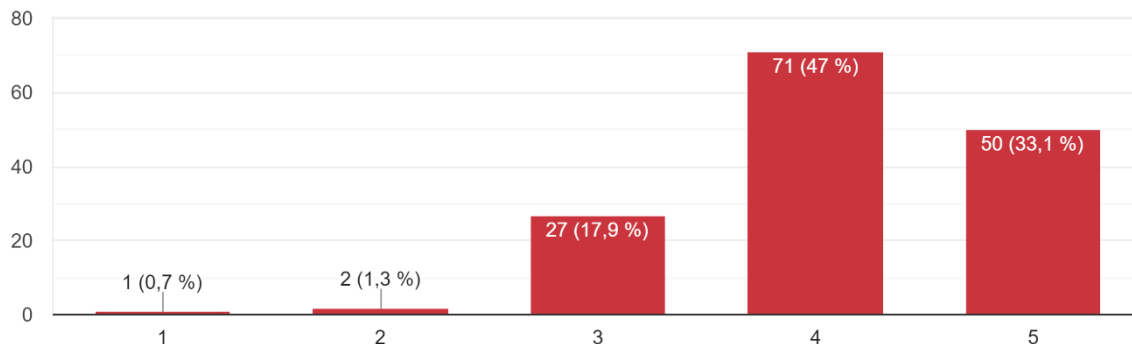
Izvor: Vlastita izrada autora

Kvaliteta ugostiteljske ponude zadovoljila je većinu ispitanika te je najviše njih ocijenilo s vrlo dobrim (47%). U kvalitetu ugostiteljske ponude ubrajamo čistoću, ljubaznost djelatnika, kvalitetu same hrane i dr. 33,1% njih bilo je oduševljeno s kvalitetom, dok ostalih 2% nije bilo zadovoljno a 17,9% je ocijenilo s osrednjim.

Grafikon 12. Zadovoljstvo ispitanika kvalitetom ugostiteljske ponude

12. Koliko ste bili zadovoljni kvalitetom ugostiteljske ponude?

151 odgovor

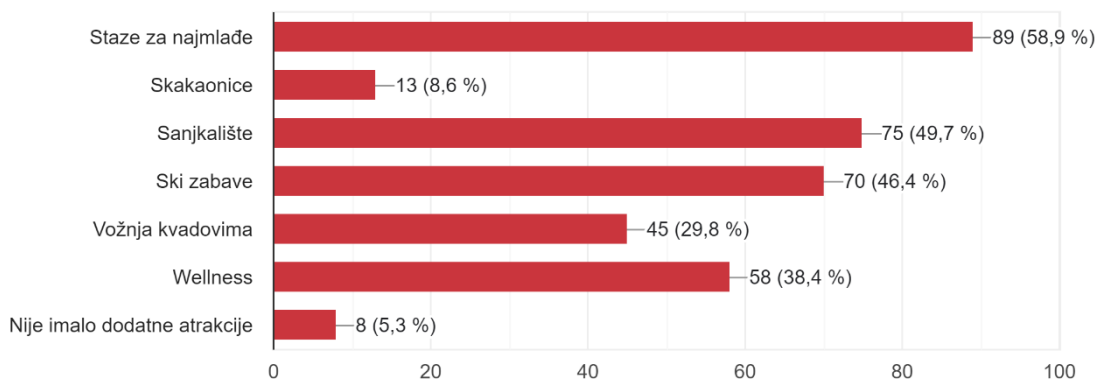
Izvor: Vlastita izrada autora

Grafikonom 13. može se zaključiti kako je uglavnom na svakom skijalištu bar jedna od dodatnih atrakcija. Najviše skijališta imalo je staze za najmlađe (58,9%), što je izrazito pogodno za obitelji s malom djecom koja još uče skijati. . Zatim sanjkalište za sve uzraste (49,7%) te ski zabave (46,4%) koje su svake godine sve popularnije i po kojima je BIH nadaleko poznata. Ski zabave odličan su način za privući turiste koji osim skijanja žele iskusiti i drugu vrstu aktivnog odmora. Skijališta koje ne nude apsolutno nikakav dodatni sadržaj gube svoj potencijal i turisti se sele na druge lokacije. 5,3% ispitanika se susrelo s takvom situacijom.

Grafikon 13. Popis dodatnih atrakcija na skijalištima

13. Koje dodatne atrakcije je imalo skijalište na kojem ste boravili?

151 odgovor

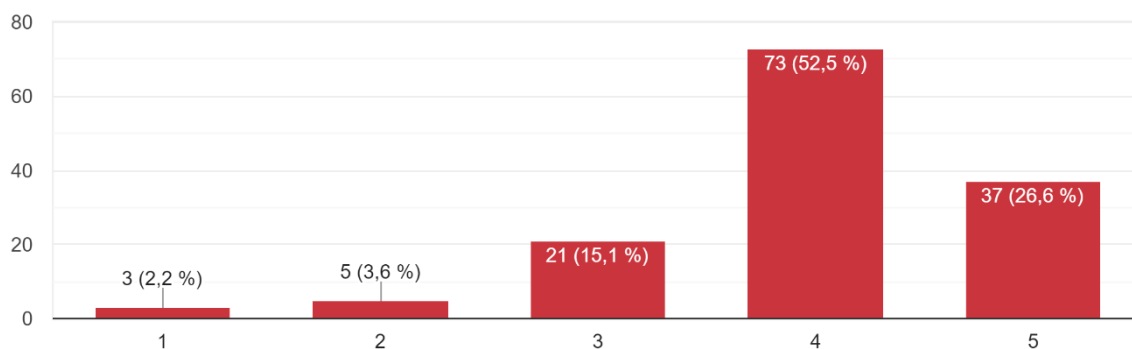
Izvor: Vlastita izrada autora

Većina ispitanika je bila izrazito zadovoljna dodatnim atrakcijama (52,5%) te ih ocijenila s 4. Nekolicina smatra da bi se ponuda trebalo poboljšati te na taj način ujedno i privući nove turiste. Ocjenu 2 dalo je 3,6%, a 1 2,2% ispitanika.

Grafikon 14. Zadovoljstvo ispitanika s dodatnim atrakcijama

14. Molim Vas ocijenite koliko ste bili zadovoljni tim atrakcijama, ukoliko nije bilo dodatnih atrakcija preskočite pitanje.

139 odgovora

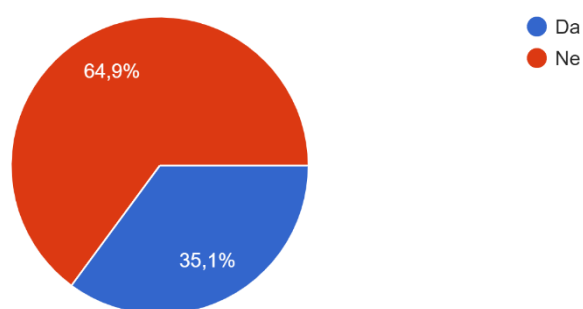

Izvor: Vlastita izrada autora

Na pitanje o zastupljenosti dodatnih atrakcija na skijalištima Bosne i Hercegovine većina se složila kako bi se ponuda trebala proširiti (64,9%). Današnji turisti traže sve osim onog uobičajenog. Traže nova iskustva, nešto što drugi nisu probali i što nije svakodnevnica. Ukoliko im određeno skijalište ponudi takvu vrstu dodatnog sadržaja, ti turisti će se zasigurno ponovno vratiti ili će bar širiti pozitivne glasove. 35,1% smatra da je ponuda dovoljna.

Grafikon 15. Zastupljenost dodatnih atrakcija

15. Ima li po Vašem mišljenju dovoljno dodatnih atrakcija na skijalištima Bosne i Hercegovine?
151 odgovor

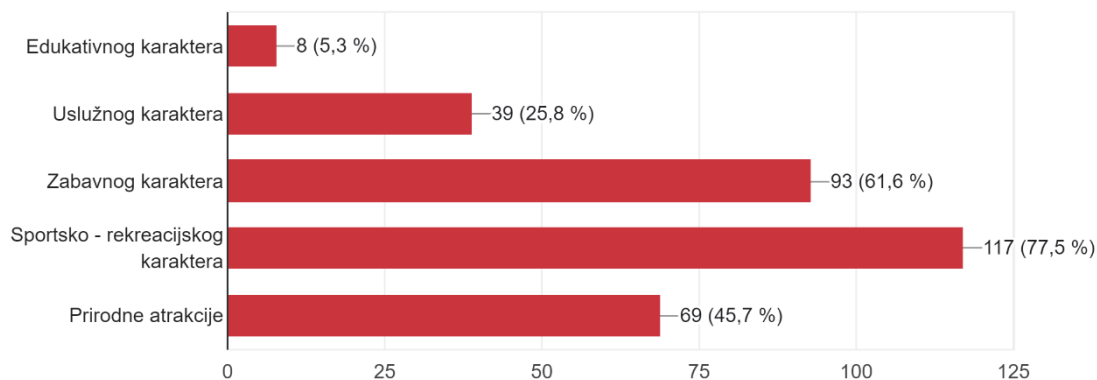
Izvor: Vlastita izrada autora

Sportsko – rekreacijskih sadržaja je po većini sudionika najviše na skijalištima (77,5%), u tu kategoriju spadaju skijaške staze, baby staze, skakaonice, staze za profesionalce, parkovi s preprekama i dr. Odmah je zatim zabavni sadržaj (61,6%), ski zabave, koncerti, nastupi i sl. Najmanje ispitanika smatra da postoji ponuda edukativnog karaktera (5,3%).

Grafikon 16. Vrste dodatnih sadržaja

16. Skijališta Bosne i Hercegovine po Vašem mišljenju nude slijedeće sadržaje

151 odgovor

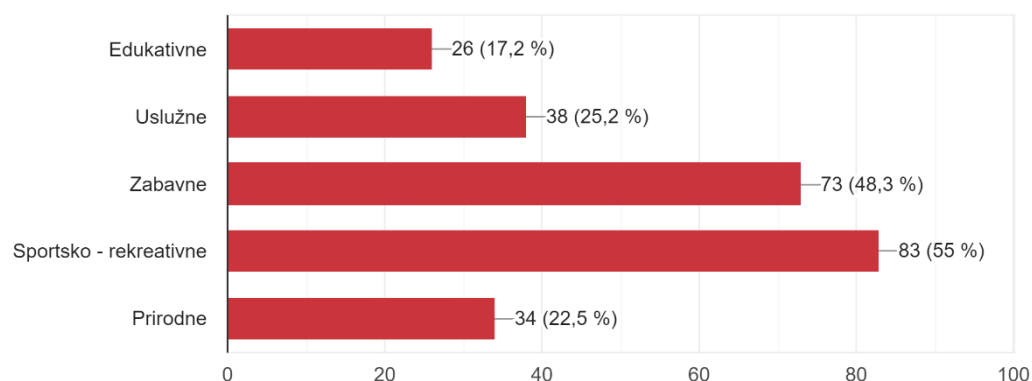
Izvor: Vlastita izrada autora

Najviše ispitanika bi željelo da ima još veći broj sportsko – rekreacijskih sadržaja (55%). Uz sportsko – rekreacijske, ponuda zabavnog karaktera (48,3%) bi trebala biti veća. Veća ponuda zabavnog karaktera privukla bi više mladih ljudi. Najmanji broj smatra da bi skijališta trebala dodati više edukativnih sadržaja (17,2%).

Grafikon 17. Mišljenje ispitanika o vrsti turističkih atrakcija

17. Navedite kojih vrsta turističkih atrakcija bi voljeli da ima više?

151 odgovor

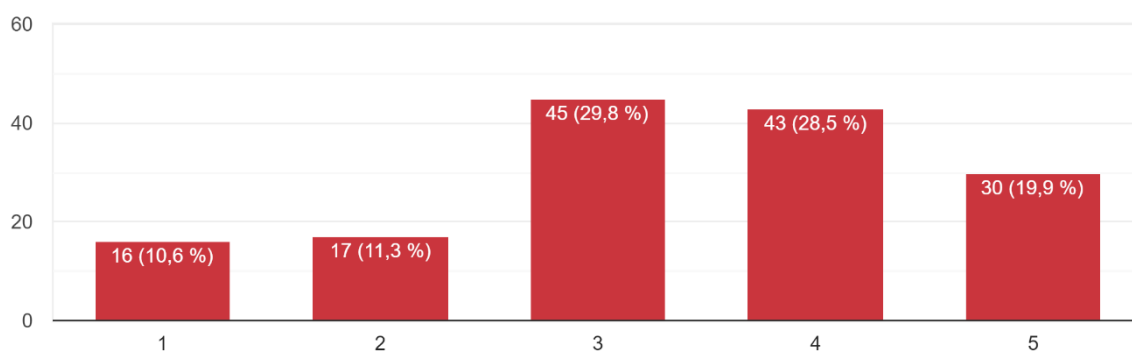
Izvor: Vlastita izrada autora

Na pitanje o budućnosti i potencijalu skijališta Bosne i Hercegovine da konkuriraju skijalištima Austrije, Švicarske, Francuske, 29,8% ispitanika izjavilo je da smatra da ima u srednjoj mjeri. Motivirajuće je da mnogo više njih smatra da ima mogućnost, nego da nema.

Grafikon 18. Ocjena ispitanika o potencijalu skijališta Bosne i Hercegovine

18. Smatrate li da, u budućnosti, skijališta Bosne i Hercegovine imaju dovoljno potencijala konkurirati skijalištima Austrije, Švicarske i Francuske?

151 odgovor

Izvor: Vlastita izrada autora

5.3. Ograničenja istraživanja

Prilikom provođenja istraživanja naišlo se na poneka ograničenja. Anketa je izrađena u *Google forms*-u, te je objavljena u nekoliko Facebook grupa. Sve Facebook grupe u kojima je anketa objavljena povezane su sa skijanjem u Bosni i Hercegovini. Anketa je bila strukturirana na način da ju ispunjavaju samo osobe koje su posjetile neko od skijališta Bosne i Hercegovine te je problem nastao u zainteresiranosti ispitanika za odgovaranje na pitanja. Anketni upitnik je kreiran na način da je lako razumljiv i brzo rješiv, a obuhvaća sve bitne informacije. Potrebno vrijeme prikupljanja podataka se odužilo no na kraju je ipak ispunjena postavljena kvota ispitanika.

6. ZAKLJUČAK

Zimski turizam postaje atraktivan dio godine za sve ljubitelje snijega i adrenalina koji odlaze u planine. U potrazi za idealnim uvjetima, biraju se destinacije koje nude najbolji omjer cijene i kvalitete. To traganje većinom počinje godinu dana prije, a najveći problem predstavljaju vremenski uvjeti koji su zadnjih nekoliko godina iznimno nepredvidljivi. Pri odabiru skijališta gleda se količina snijega iz prethodnih godina. Jednako su važni i kilometri staza te broj žičara. Moderan turist želi sve nadohvat ruke, želi čisto uživanje u prirodi bez nekakvih većih napora koji mu nisu neophodni. Može se zaključiti kako je Bosna i Hercegovina u nekoj mjeri uspjela ponuditi sve to. Dobro opremljena skijališta s dovoljnim brojem staza za sve uzraste. Turistima se trebaju pružiti određene aktivnosti i kada skinu svoje pancere. Wellness i bazeni neizostavan su dio svake hotelske ponude. Ski zabave za sve one željne ludog provoda, raznolika gastronomija te spoj modernog i tradicije mogu biti dobitna kombinacija. Ova zemlja spojila je sve to u jedno te ponudila najviše što je mogla. U odnosu na neke svjetske skijaške destinacije Bosna i Hercegovina može se pohvaliti kao dosljedna konkurencija. Možda s manjim brojem staza, manje kvalitetnijim sadržajem, no ipak nudi nešto po čemu se izdvaja od drugih. Njezina autentičnost te topli, srdačni ljudi osvajaju turiste svojim gostoprimstvom. Turist se vraća gdje se osjećao poželjno, ako bi se vodilo ovom rečenicom, većina njih bi zasigurno ponovno došlo u ovu zemlju. Osim pristupačnih ljudi, izdvaja se i po cijenama. Ako se uzme jedna prosječna obitelj srednjeg sloja koja odlazi na skijanje u Austriju, nakon što plate put, smještaj i karte za skijanje ne ostane im previše za trošiti na uživanje. Imaju više staza na odabir i bolju turističku ponudu, no pitanje je koliko su uistinu spremni izdvojiti, nakon što podmire sve troškove. Usporedimo li Bosnu i Hercegovinu s Austrijom, cijene su puno pristupačnije, koje privlače i domaće i strane turiste.

Autor smatra da skijališta Bosne i Hercegovine imaju mnogo potencijala za rast u budućnosti. Cijena i udaljenost su najveće prednosti. U posljednjih nekoliko godina, zimski turizam doživio je velik porast zainteresiranost, te danas gotovo svatko tko odlazi na ljetovanje odlazi i na zimovanje. Nedostaci skijališta u toj zemlji bili bi manjak snijega i ponekad loše uređene staze i žičare koje shodno tome ne rade. Najbolje skijalište u Bosni i Hercegovini po mišljenju autora je Jahorina. Nudi najveći broj staza te dodatne aktivnosti za mlade. Ujedno je i u blizini glavnog grada. Skijališta Bosne i Hercegovine možda nisu poznata u tolikoj mjeri kao ona u Francuskoj, Austriji, a možda ni ne trebaju biti. Dolaze većinom domaći ljudi koji su otvoreni za druženja, što rezultira novim prijateljstvima i osjećaju dobrodošlice. Osim toga, masovni turizam se ne

razvija u tolikoj mjeri kao na nekim većim skijalištima. Što posljedično znači da se okoliš i priroda ne uništavaju pretjerano. Možda ima manji profit od turizma, no zato se čuva se ono što im najviše vrijedi, autentičnost, tradicija, kultura i priroda koja je nezamjenjiva. *“Na koncu, sačuvat ćemo samo ono što volimo, voljet ćemo ono što razumijemo, a razumjet ćemo samo ono što su nas naučili“*. (Baba Dioum, senegalski borac za očuvanje okoliša)

7. LITERATURA

1. Čavlek N., Bartoluci M., Prebežac D., Kesar O. i suradnici (2011.) Turizam - ekonomske osnove i organizacijski sustav. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bilen M. (2011.) Turizam i okoliš. Zagreb: Gvido Prister.
3. Matika D., Gugić A. (2007.) Turizam i sigurnost. Zagreb: Adriatica.net
4. Hubijar A. (2011.) Marketing od usta do usta. Sarajevo: Sveučilište Sarajevo.
5. Ujedinjeni Narod (1997.) World Tourism Organization. Madrid
6. Hunziker W., Krapf K. (1941.) The Outline of General Tourism Science. Zürich: Poligrafiska izdavačka kuća.
7. Dr. Mihić Lj., (1987.) Jahorina i Trebević planine XIV zimske Olimpijade. Pale
8. Popović J., (1935.) Kroz planine Bosne i Hercegovine. Sarajevo
9. Zehrudin I., (2020.) Planine Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Advantis
10. Poduzetnik: Novi turistički trendovi za razdoblje do 2030. godine <https://poduzetnik.biz/produktivnost/novi-turisticki-trendovi-za-razdoblje-do-2030-godine/>, (01.08.2023.)
11. Statistika Bosne i Hercegovine: Informacija o stanju u sektoru turizma u Bosni i Hercegovini <https://ekonsultacije.gov.ba/legislationactivities/downloaddocument?documentId=1024177> (05.08.2023.)
12. Federalni zavod za statistiku Bosne i Hercegovine: Statistika smještaja u turizmu godišnji podaci za 2022. godinu. <https://fzs.ba/index.php/2023/06/30/statistika-smjestaja-u-turizmu-godisnji-podaci-za-2022/> (06.08.2023.)
13. Olimpijski centar Jahorina <https://www.oc-jahorina.com/> (08.08.2023.)
14. Skijanje.rs: osnježavanje ski staza sistemom Snowfactory <https://www.skijanje.rs/vesti/jahorina-osezavanje-ski-staza-na-praci-sistemom-snowfactory/> (12.08.2023.)
15. Red Bull: Red Bull Home Run <https://www.redbull.com/ba-bs/events/red-bull-home-run-2023-event> (15.08.2023.)

16. Bjelašnica: Dinarsko gorje <https://www.dinarskogorje.com/bjelascaronnica.html>
(16.08.2023.)

17. Olimpijski centar Bjelašnica: Zima <https://ocbjelasnica.com/> (18.08.2023.)

18. Eko – Fis Vlašić <https://www.eko-fisvlasic.ba/o-nama> (21.08.2023.)

19. Statista: Number of ski areas by country <https://www.statista.com/statistics/660925/europe-number-of-ski-areas-by-country/> (23.08.2023.)

20. European Best Destinations: Best ski resort in Europe 2023.
<https://www.europeanbestdestinations.com/ski/> (28.08.2023.)

PRILOZI

POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1. Dolasci i noćenja turista.....	5
Slika 2. Dolasci i noćenja turista prema zemlji prebivališta za 2022. godinu.....	5
Slika 3. Dolasci i noćenja turista u prosincu, 2022. godine.....	7
Slika 4. Dolasci i noćenja turista u siječnju, 2023.godine.....	7
Slika 5. Dolasci i noćenja turista u veljači, 2023.godine.....	8
Slika 6.Dolasci i noćenja turista u ožujku, 2023. godine.....	8
Slika 7. Dolasci i noćenja turista prema vrst smještajnog objekta za prosinac, 2022.godine....	9
Slika 8. Dolasci i noćenja turista prema vrsti smještajnog objekta za ožujak,2023. godine....	10
Slika 9. Otvorenje XIV ZOI u Sarajevu.....	12
Slika 10. Skijaška mapa Jahorine.....	13
Slika 11. Skijaška mapa Bjelašnice.....	15
Slika 12. Selo Lukomir.....	16
Slika 13. Turističko naselje Eko – FIS.....	18
Slika 14. Skijaška mapa Vlašića.....	19
Slika 15. Broj skijaških resorta s više od milijun dolazaka po sezoni iz 2021. godine.....	20

POPIS TABLICA

Tablica 1. Cjenovnik skijališta u Austriji.....	21
Tablica 2. Cjenovnik skijališta u Bosni i Hercegovini.....	21
Tablica 3. Usporedba u km staza skijališta Bosne i Hercegovine i Austrije.....	21

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Spol ispitanika.....	24
Grafikon 2. Dob ispitanika.....	24
Grafikon 3. Ispitanici koji su ostvarili posjet jednom od skijališta Bosne i Hercegovine....	25
Grafikon 4. Način pronalaska informacija o skijalištu.....	26
Grafikon 5. Broj puta koji su ispitanici posjetili neko od skijališta Bosne i Hercegovine...	26

Grafikon 6. Popis najposjećenijih skijališta.....	27
Grafikon 7. Ocjena zadovoljstva ispitanika boravkom na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini.....	28
Grafikon 8. Pozitivni segmenti koje su ispitanici izdvojili prilikom boravka na određenom skijalištu Bosne i Hercegovine.....	28
Grafikon 9. Zadovoljstvo ispitanika smještajnim kapacitetom na navedenoj destinaciji.....	30
Grafikon 10. Odgovor ispitanika o problemu pronalaska smještaja.....	30
Grafikon 11. Problemi s kojima su se ispitanici susreli prilikom pronalaska smještaja.....	31
Grafikon 12. Zadovoljstvo ispitanika kvalitetom ugostiteljske ponude.....	32
Grafikon 13. Popis dodatnih atrakcija na skijalištima.....	32
Grafikon 14. Zadovoljstvo ispitanika dodatnim atrakcijama.....	33
Grafikon 15. Zastupljenost dodatnih atrakcija.....	33
Grafikon 16. Vrste dodatnih sadržaja.....	34
Grafikon 17. Mišljenje ispitanika o vrsti turističkih atrakcija.....	34
Grafikon 18. Mislite li da, u budućnosti, skijališta Bosne i Hercegovine imaju dovoljno potencijala konkurirati skijalištima Austrije, Švicarske i Francuske?.....	35

Anketni upitnik o najvećim skijalištima u Bosni i Hercegovini kao dio turističke ponude

Poštovani, pred Vama se nalazi anketni upitnik kojim se razmatraju iskustva turista skijalištima Bosne i Hercegovine. Unaprijed Vam se zahvaljujem na odgovorima na nekoliko kratkih pitanja. Anketni upitnik je potpuno anoniman, a proveden je u svrhe pisanja završnog rada. Podaci dobiveni istraživanjem neće biti iskorišteni u drugačije svrhe. Za popunjavanje ovog upitnika potrebno je oko 3 minuta Vašeg vremena.

1. Spol *

- Muško
- Žensko
-

2. Dob *

- 18 - 24
- 25 - 35
- 36 - 45
- 46 - 55
- 56 - 65
- 66 i stariji

3. Jeste li ikad posjetili jedno od skijališta Bosne i Hercegovine? *

- Ako da, možete nastaviti s anketom
- Ako ne, hvala Vam na sudjelovanju
-

4. Kako ste pronašli informacije o skijalištu? *

- Turistička agencija
- Društvene mreže (npr. Facebook, Instagram, TikTok)
- Preko prijatelja i poznanika
- Internet stranice od samog skijališta
-

5. Koliko puta ste posjetili neko od skijališta Bosne i Hercegovine? *

- jedanput
- dvaputa
- tri i više puta
-

6. Koje skijalište/ta ste posjetili u Bosni i Hercegovini? *

Jahorina

Kupres

Bjelašnica

Risovac

Vlašić

Raduša

Ostalo: _____

7. Koliko ste bili zadovoljni Vašim boravkom na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini? *

1 2 3 4 5

Uopće nisam bio/la zadovoljan/ Izrazito zadovoljan/na

8. Označite pozitivne segmente koje bi izdvojili kod boravka na određenom skijalištu u Bosni i Hercegovini? *

Ljubaznost djelatnika

Jedinstvena priroda

Dobro uređena skijališta

Široka ponuda ugostiteljskih objekata

Pristupačne cijene

Udaljenost destinacije

9. Koliko ste bili zadovoljni smještajnim kapacitetom na navedenoj destinaciji? *

1 2 3 4 5

Nisam bio/la zadovoljan/na Izrazito zadovoljan/na

10. Jeste li imali problema s pronalaskom smještaja? *

- Da
- Ne

11. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje "da" molim označite s kakvim problemima ste se susreli.

- Nedostatak informacija
- Neorganiziranost
- Nepristupačne cijene
- Oskudna ponuda smještaja
- Ostalo: _____

12. Koliko ste bili zadovoljni kvalitetom ugostiteljske ponude? *

- 1 2 3 4 5
- Uopće nisam bio/la zadovoljan/na Izrazito zadovoljan/na

13. Koje dodatne atrakcije je imalo skijalište na kojem ste boravili? *

- Staze za najmlađe
- Skakaonice
- Sanjkalište
- Ski zabave
- Vožnja kvadovima
- Wellness
- Nije imalo dodatne atrakcije

14. Molim Vas ocijenite koliko ste bili zadovoljni tim atrakcijama, ukoliko nije bilo dodatnih atrakcija preskočite pitanje.

	1	2	3	4	5	
Uopće nisam bio/la zadovoljan	☐	☐	☐	☐	☐	Izrazito zadovoljan/na

15. Ima li po Vašem mišljenju dovoljno dodatnih atrakcija na skijalištima Bosne i Hercegovine? *

- Da
- Ne

16. Skijališta Bosne i Hercegovine po Vašem mišljenju nude slijedeće sadržaje *

- Edukativnog karaktera
- Uslužnog karaktera
- Zabavnog karaktera
- Sportsko - rekreacijskog karaktera
- Prirodne atrakcije

17. Navedite kojih vrsta turističkih atrakcija bi voljeli da ima više? *

- Edukativne
- Uslužne
- Zabavne
- Sportsko - rekreativne
- Prirodne

17. Navedite kojih vrsta turističkih atrakcija bi voljeli da ima više? *

- Edukativne
- Uslužne
- Zabavne
- Sportsko - rekreativne
- Prirodne

18. Smatrate li da, u budućnosti, skijališta Bosne i Hercegovine imaju dovoljno potencijala konkurirati skijalištima Austrije, Švicarske i Francuske? *

	1	2	3	4	5	
Uopće ne smatram	☐	☐	☐	☐	☐	Da, u velikoj mjeri